

KUNSTIG INTELLIGENS:

Hvad gør den
ved dine følelser?

STRAKSPAKKE:

Gør den til
didaktisk fordel

PÆDAGOGIK:

Møfferi er også
din faglighed

Gymnasieforskning

Er gruppen i sofaen et problem?

Sådan forstår vi minoritetslevers
fællesskaber

Gymnasieforskning

nr. 38

September 2026

Udgives af:

Gymnasieforskning IVS
CVR: 39139057
www.gymnasieforskning.dk

Kontakt:

redaktionen@gymnasieforskning.dk

Adresse:

Gymnasieforskning IVS
Att. Peder Holm-Pedersen
Kongshaven 80
2500 Valby

Ansvarshavende chefredaktør:

Peder Holm-Pedersen

Redaktør:

Mikkel Kamp

Skribenter:

Marie Bille
Signe Tonsberg

Design:

Kenneth Schultz

Illustrationer:

Rasmus Juul

Foto:

Kristine Hecksher

Korrektur:

Birgitte Østergård Sørensen

Tryk:

STIBO

ISSN nr.:

2246-0837

Oplag:

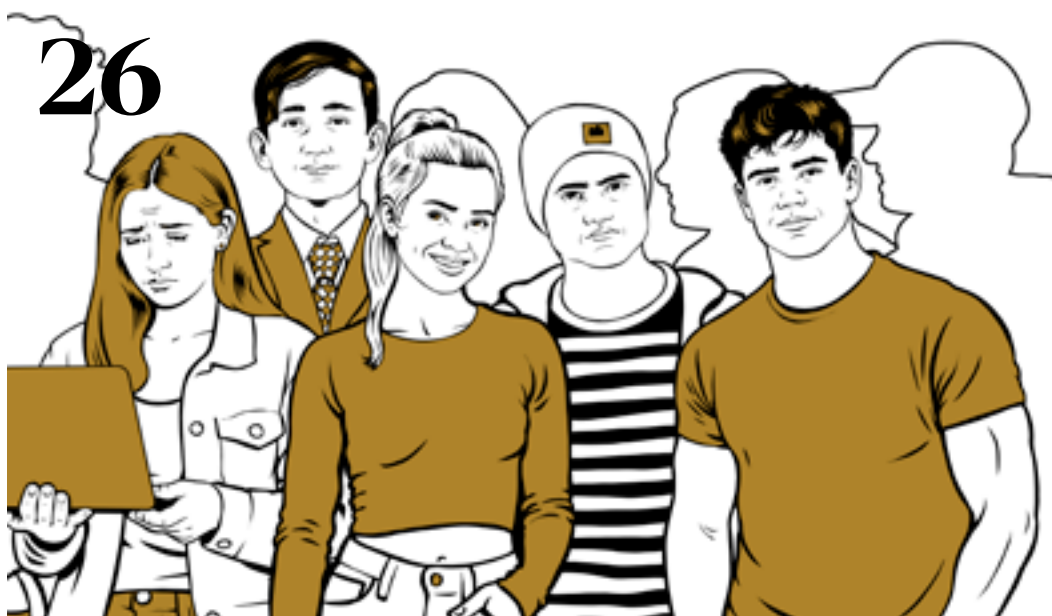
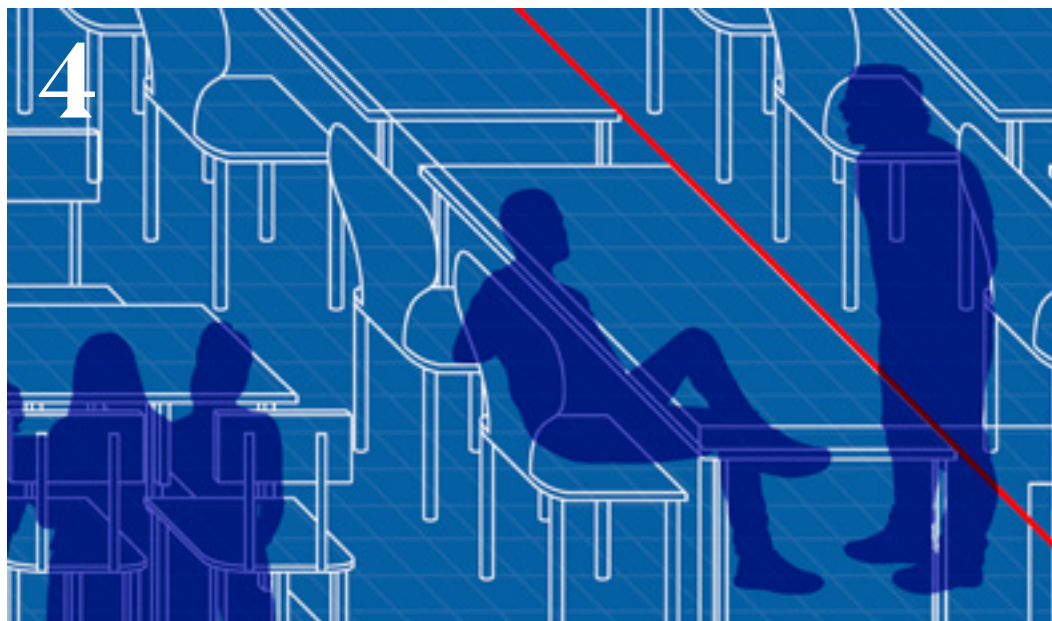
9.900

Kopiering, m.v.:

Artikler, fotografier, grafik og andet materiale fra magasinet Gymnasieforskning kan kopieres i enkelte kopier til eget privat brug – men ikke til uddeling blandt kolleger og andet. Der må således kun kopieres artikler i henhold til Copydans regler.

Gymnasieforskning samarbejder med **Center for Gymnasie- og Erhvervsuddannelsesforskning, SDU**, som bl.a. står for driften af vores forskningsdatabase.

FORSIDEILLUSTRATION: RASMUS JUUL

Indhold

Minoritetsselevers fællesskaber

4 Gymnasier risikerer at misforstå gruppen i sofaen

Minoritetsselevers egne fællesskaber bliver ofte mødt med bekymring, men de er med til at skabe tryghed i en gymnasiekultur, hvor etnisk og religiøs forskellighed hurtigt bliver gjort til et problem.

Interview med Tringa Berisha og Iram Khawaja.

Minoritetsselevers fællesskaber

9 Hvorfor bliver skoler stigmatiseret og ikke fejret?

Amerikansk uddannelsesforsker undrer sig over, at danske skoler, som har succes med at uddanne minoritets elever, ikke bliver fejret mere.

Interview med Reva Jaffe-Walter.

AI

12 Lærere bliver ramt på følelserne

AI påvirker læreres følelser vidt forskelligt. Nogle er begejstrede, mens andre bliver ramt på deres faglige identitet. De oplever, at der ikke er plads til deres skepsis, men der skal være plads til følelserne og alle læreres synspunkter.

Interview med Tine Wirenfeldt Jensen.

Elevtyper

18 Unge har smalle kropsidealer

På overfladen mener unge, at kroppe må være på stort set alle måder. Men bagved ligger smalle idealer, som gør det svært for mange unge at tale om, hvordan de i virkeligheden har det med kroppen.

Interview med Katrine Vraa Justenborg.

Epx

22 Epx kræver ledelse af samarbejde

En succesrig epx-start kræver ledere, som er skarpe på visioner og faglig ledelse. Og medarbejdere, som både kan holde fast i egen grundfaglighed og se fidusen i samspil med andre fag.

Interview med Lotte Bøgh Andersen.

Skriftlighed

28 Fire greb efter strakspakken

Mere skriftligt arbejde flytter ind på skolen med strakspakken mod AI-snyd. Skriveforskningen viser, hvordan du vender den nye situation til en didaktisk fordel.

Interview med Anne Bang-Larsen og Søren Nygaard Drejer.

Pædagogik

32 Pædagogisk møfferi

Alt det bøvlende og bumlede relationsarbejde, omsadlingerne og feberredningerne er måske noget af det vigtigste arbejde, du udfører som lærer. Alt det, man kunne kalde pædagogisk møfferi.

Interview med Noemi Katznelson.

www.gymnasieforskning.dk

Gå på opdagelse i Gymnasieforskningens digitale arkiv

Søg, og du skal finde. I vores indtil videre 38 numre af Gymnasieforskning har vi skrevet om det meste. Alle artiklerne er digitalt tilgængelige for vores abonnenter. I arkivet finder du masser af viden og inspiration til din egen undervisning, til den pædagogiske dag og skolens indsatsområder.

Find arkivet på Gymnasieforskning.dk

Minoritets elever: Gymnasier risikerer at misforstå fællesskabet i sofaen

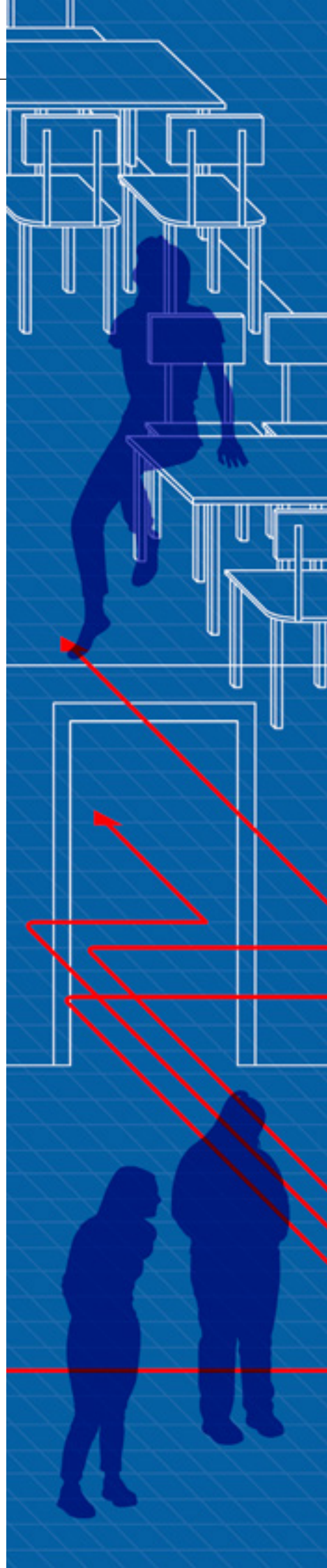
Minoritets elevers egne fællesskaber bliver ofte mødt med bekymring. Men ny forskning viser, at de også kan skabe tryghed og tilhør i en gymnasiekultur, hvor etnisk og religiøs forskellighed hurtigt bliver gjort til et problem.

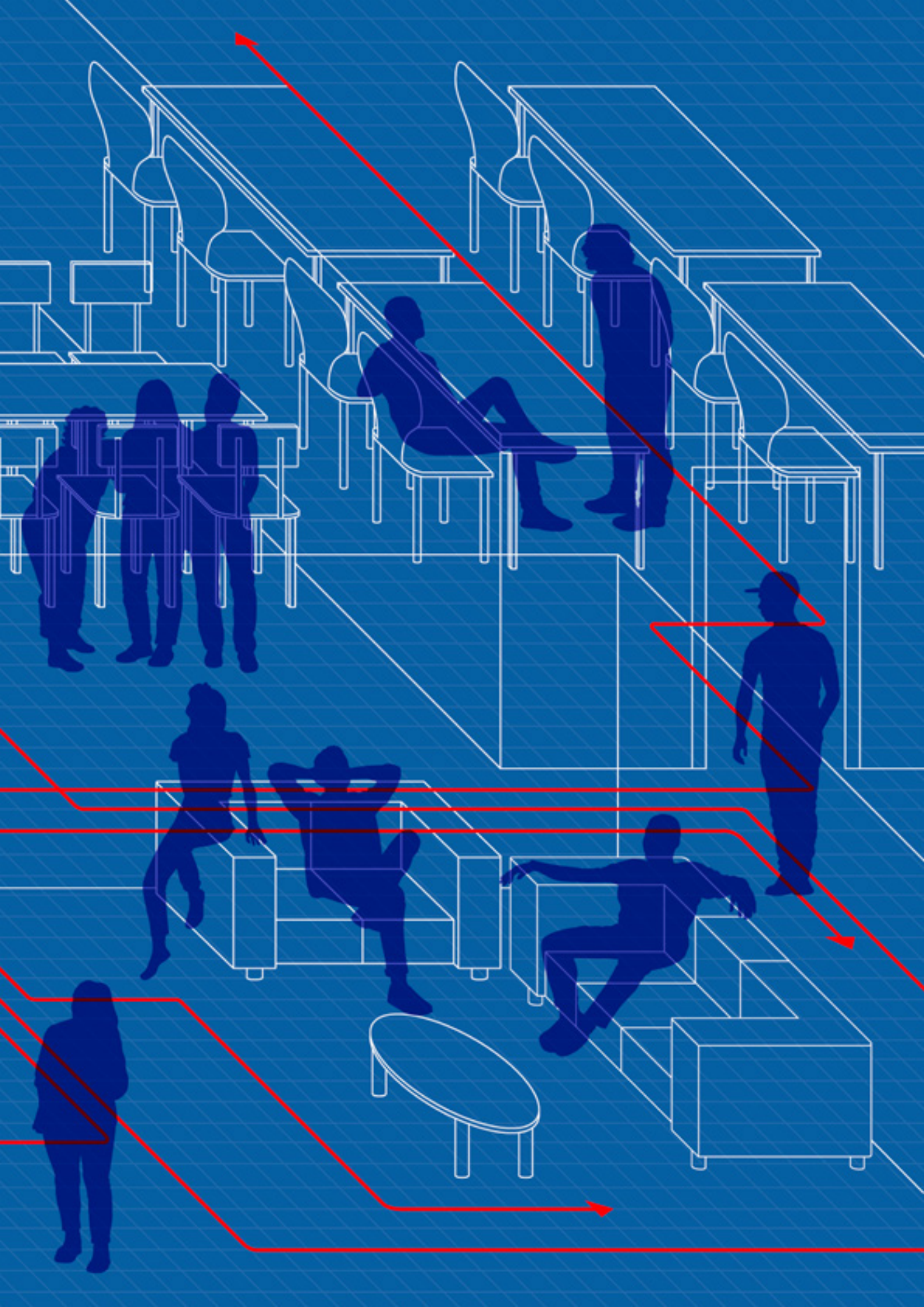
Af **Marie Bille**

” Sofaen har et unikt liv i sig selv. Et organisk tempo, hvorefter eleverne mødes, overlapper hinanden: Derek går. Mehmet ankommer. Carine tager afsted. Zafra og Emina dukker op, efterfulgt af Hawa. Mehmet går. Ibrahim kommer, og kort efter også Mariam og Zerak. Ingen annonceringer. Rytmiske, pulserende ankomster, samtaler og afgang i glidende bevægelser. Vi spiser vores frokost.”

I sine feltnoter fra forskningsprojektet 'Educational experiences of racialized differentiation in Danish high schools' beskriver forsker Tringa Berisha en velkendt opdeling på gymnasiet. I kantinen, i sofaområder eller ved bestemte borde opstår grupperinger: Eleverne søger mod dem, de kender, dem, de ligner, eller dem, de deler vaner, sprog, humor eller erfaringer med. De hvide majoritets elever sætter sig ét sted, de brune minoritets elever et andet.

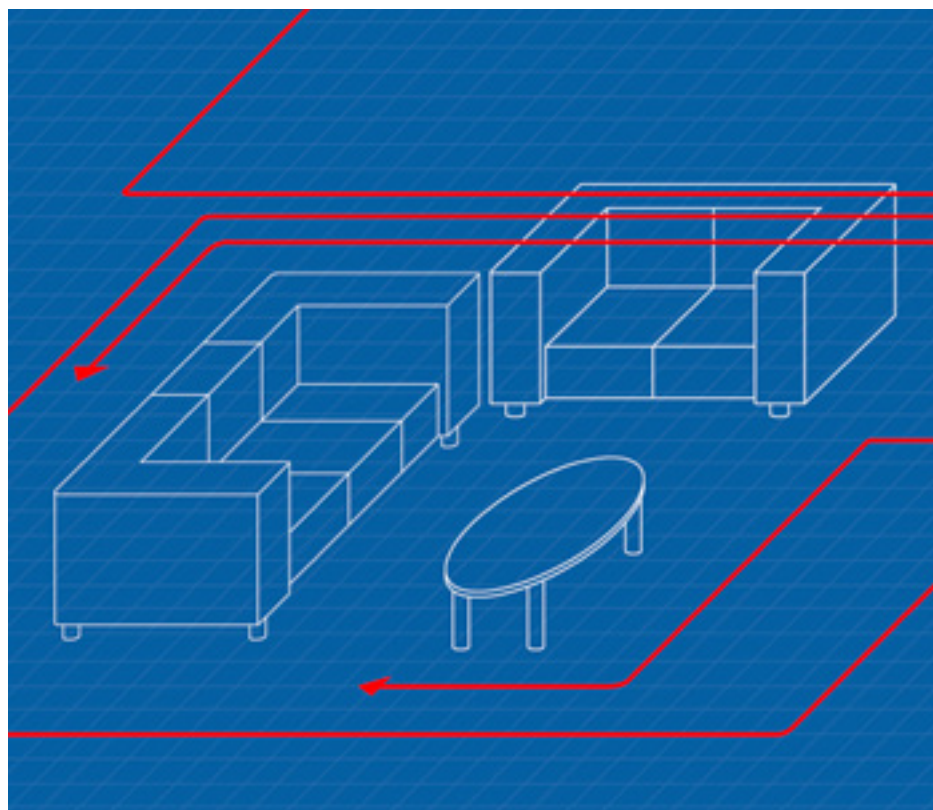
ILLUSTRATION: RASMUS JUUL

“Der er venskaber, hygge, lektiehjælp, jobmuligheder, men eleverne deler også enormt vigtige råd med hinanden om, hvordan man bedst kommer igennem gymnasietiden som en racialiseret elev. Sofaen er dermed også en vidensbank af institutionel kritik. Og det er faktisk et enormt hjælpsomt space.”

Tringa Berisha

Men hvad er det egentlig, lærere og ledere ser, når en gruppe minoritets elever hænger ud sammen på bestemte steder? Er det et problem? Er det selvsegregering? Er det manglende integration? Parallelsamfund og social kontrol? Eller kan det også være et udtryk for, at eleverne forsøger at skabe noget af det, gymnasiet selv gerne vil give dem: tryghed, tilhør og et stærkt ungdomsfællesskab?

Spørgsmålene står helt centralt i ny forskning om diversitet, tilhør og racialise-

rede opdelinger i danske gymnasier (racialisering betyder, at en person eller gruppe tillægges bestemte race- eller kulturbegreber af samfundet ud fra udseende, hudfarve, religion eller baggrund – red).

I projektet har forskerne Iram Khawaja og Tringa Berisha sammen med Reva Jaffe-Walter fra USA undersøgt, hvordan minoritets elever, lærere og ledere oplever og navigerer i gymnasier, hvor forskellighed, elevsammensætning og fællesskab er blevet en politisk og pædagogisk varm kartoffel.

En "kæmpe integrationssucces" bliver til det modsatte

Ifølge lektor i pædagogisk psykologi ved DPU, Iram Khawaja, der har forsket i minoritets elevers møde med uddannelsessystemet i over 20 år, er et af forskernes vigtigste fund, at forskellighed i sig selv meget hurtigt bliver gjort til en udfordring. Selve blikket på eleverne er præget af et paradoks. For hvis man ser på uddannelse og social mobilitet, kunne udviklingen fortælles som en succeshistorie: Flere unge med minoritetsbaggrund går i gymnasiet, gennemfører og søger videre i uddannelsessystemet. Det er netop noget af det, der normalt bliver fremhævet som tegn på vellykket integration. Iram Khawaja peger på statistikkerne:

“Unge med minoritetsbaggrund har en meget høj gennemførelsesprocent i gymnasiet. De kommer også videre fra gymnasiet på videregående uddannelse, og de får høje karakterer,” siger hun og uddyber:

“Det er en kæmpe integrationssucces. Hvis vi ser på integration i forhold til uddannelse og social mobilitet, er det faktisk en succes, at så mange unge med minoritetsbaggrund starter i og gennemfører gymnasiet. Men fortællingen om de samme elever bliver meget hurtigt det modsatte.”

Når bestemte gymnasier får mange elever med minoritetsbaggrund, bliver det i den offentlige debat og i gymnasiefeltet hurtigt koblet til bekymringer om problemer med negativ social kontrol, parallelsamfund, opdelte fællesskaber og et gymnasieliv, der ikke længere ligner det, vi kender.

“Overordnet set viser vores forskning, hvordan forskellighed i sig selv bliver en udfordring. Vi ser, at forskellighed, særligt når den er etnisk eller religiøs markeret, ofte bliver lig med en problematisk form for forskellighed, som skal styres og reguleres,” siger Iram Khawaja.

Sofaen som anker for socialt liv

I Tringa Berishas feltarbejde bliver sofaen bagerst i gymnasiets kantine et helt konkret billede på minoritets elevers fællesskaber i gymnasiet. I sin forskning bruger hun begrebet *homeplace*. Det kan forstås som et trygt sted, hvor eleverne kan trække vejret, være genkendelige for hinanden og dele erfaringer, som måske ikke har plads andre steder på skolen.

"Jeg begyndte at forstå sofaen som et anker for et socialt liv, som de dyrker sammen," siger Tringa Berisha.

Sofaen samlede elever på tværs af år-gange, studieretninger og interne forskelle.

"Der er venskaber, hygge, lektiehjælp, jobmuligheder, men eleverne deler også enormt vigtige råd med hinanden om, hvordan man bedst kommer igennem gymnasi-etiden som en racialiseret elev. Sofaen er dermed også en vidensbank af institutionel kritik. Og det er faktisk et enormt hjælpsomt space," siger hun.

Det kunne være råd om, hvilken studievejleder der var god at tale med, hvilke lærere man skulle være særlig opmærksom på, eller hvordan man skulle gribe en opgave an, forklarer forskeren. Fællesskabet omkring sofaen opstod ikke i et tomrum. Eleverne var bevidste om, at deres synlige fællesskab kunne blive set som noget problematisk, både af de andre elever og af lærerne på skolen.

"De var meget bevidste om, at lærerne og administrationen ikke skulle se dem for meget sammen med andre minoriteter," siger hun.

Eleverne oplevede, at den form for nærhed kunne få konsekvenser for, hvordan de blev læst og opfattet. I nogle tilfælde oplevede de, at det ligefrem kunne få konsekvenser for bedømmelsen af deres faglige niveau og deres karakterer.

"Altså at blive læst som uproduktiv, eller sådan... en trussel mod orden. Derfor gemte de faktisk de her samtaler og kontakt med hinanden til det sofaområde," siger Tringa Berisha.

Fællesskab bliver læst som integrationsproblem

For Iram Khawaja er det afgørende, at man ikke kun spørger, hvorfor elever deler sig op, men også, hvordan skolen fortolker de opdelinger, der opstår. Hun understreger, at opdelingerne findes. Ikke kun på gymnasier, hvor der er mange elever med minoritetsbaggrund, men på tværs af alle gymnasier bredt set – og det uanset elevsammensætning.

"Der er ingen tvivl om, at der er de her opdelinger. Det er der på tværs af de forskellige gymnasier, vi har været ude på. Det er uanset, om der er fem procent, 30

Scener fra et opdelt gymnasium

I sine feltnoter fra et dansk gymnasium beskriver forsker Tringa Berisha, hvordan hverdagen for minoritets elever udspiller sig. De oplever indimellem situationer, som er helt anderledes, end hvad klassekammeraterne oplever – også selvom de er til den samme fest eller morgensamling. Oplevelserne kan være med til at styrke trangen til at have et 'safe space' sammen med andre minoritets elever. Her er to nedslag fra gymnasiet, som forskeren besøgte gennem et år.

'Festligheder' op til sidste skoledag

"Traditionen tro giver skoleårets afslutning anledning til, at alle 3.g-klasser hver især giver en kort optræden. Én om dagen, foran hele skolen i frokostpausen. Det er et festligt ritual, der strækker sig over flere uger, og som langsomt opbygger spænding til den sidste skoledag. Det lader til at være musikvideoens år. Ofte i genren rap/hiphop. Ofte af helt hvide klasser. Og dagens musikvideo skubber grænsen lidt længere ift. den stil, der karakteriserer de forrige musikvideoer. Den brager fra kantinens tv-skærme. Eleverne i videoen er iklædt, hvad der efterligner mørke Nike tracksuits, og de rapper i et sprog, der består af multietnolekt og bevidst grammatisk ukorrekthed. De lader som om, de tager kokain fra en Volvo stationcars motorhjelm, som én af eleverne må have

lånt af sin forælder til at optage denne scene i en parkeringskælder. Det er en joke. En parodi til skolens forbrug. Blikket, der formidles i musikvideoen, er ikke til at tage fejl af – og heller ikke, hvem videoen omhandler.

Stående sammen med en stor gruppe racialiserede elever ser vi den forestilling, der lige nu tynger os ned midt i den overfyldte kantine. En af drengene spørger: "Hvad fuck er det her?" – kun højt nok til, at hans venner kan høre det. Ingen svarer. Deres øjne er klistret til skærmen. Som de ser forestillingen, ser de deres skolekammeraters fortolkning af dem. Da den slutter, er der ingen ord at sige. Gruppen spredes i stilhed og vender hver især tilbage til deres klasser."

Tringa Berisha, feltnoter

Racialiserede unge drenge, som allerede altid er mistænkeliggjort

"... den første fest på skolen, elevfesten, hvor hele skolen samles. Jeg kom ind med nogle venner. Jeg ved godt, jeg ligner en sjakal, men vi havde finere tøj på – mærkevarer. Festen gik i gang, der gik nogle timer, så tænkte mig og mine venner: Lad os gå ud og lave nogle damer, altså få nogle Snapchats. Så vi gik rundt og fik nogle Snapchats osv., vi fik pigerne til at tilføje os, vi hyggede os bare, to-tre unge drenge. Vi havde det sjovt, som man skal til en fest. Vi kunne mærke lige pludselig, at vi fik en masse øjne af vagterne, de begyndte at følge efter os på skolen. (...). Med afstand selvfølgelig, men vi kunne bare se, at der var nogle, som forfulgte os. Vi kunne mærke – Vi kunne se i øjnene på dem. (...). Nå, men vi fik nogle Snapchats, og så skulle vi hen og aflevere vores trøjer i garderoben, fordi vi fik det lidt varmt. Da vi [gjorde dét], kom der to store vagter hen til os og sagde "I skal lige følge med os." Jeg tænkte 'hvad kan det her være?', for vi har ikke gjort noget

forkert. Vi blev trukket ind på [rektorens] kontor, hvor vi blev beskyldt for at sælge [stoffer]. (...) Jeg prøvede at forklare [rektoren] situationen, men han var rigtig flabet. Han gad slet ikke høre på mig. (...) Han sagde: vi har set, I sælger på skolen. Så siger jeg "har I nogle beviser på det?" Så siger han "nej, men det har vi set." Så sagde jeg – fordi jeg blev irriteret, så jeg sagde til dem – ærligt, jeg tog min trøje op og sagde, "du er mere end velkommen til at [krops]visitere mig, du har min fulde magt til at visitere mig." Det gad han ikke, fordi han vidste, vi ikke havde noget på os. Han ledte efter problemer. (...) så gik vi ud og fortalte det til vores venner, og de syntes også, det var rigtig nederen. (...). Det værste er, at det var min første uge på skolen, og så skal jeg allerede opleve sådan noget. Folk der gik på skolen sagde, der er racisme på skolen, og jeg kommer til at opleve det."

*Interview med Mohammed, 16 år,
i Tringa Berisha, forthcoming*

procent eller 90 procent elever med etnisk minoritetsbaggrund,” siger hun.

Elever deler sig, siger hun, blandt andet efter, hvem de har noget tilfælles med. Det gælder alle elever. Men når minoritets elever søger sammen, kan opdelingen hurtigere blive læst som et integrationsproblem. Tringa Berisha peger på, at fællesskabet kan være en måde at skabe tilhør til skolen på.

“Meget forskning viser, at alle elever søger hen imod andre, som de kan spejle sig i. Og når det bliver en mulighed, så søger de selvfølgelig derved. Det er den her mulighed for at dyrke en form for tilhør til skolen gennem sådan et fællesskab,” siger Tringa Berisha.

Samtidig kan det netop være erfaringen af at blive set som anderledes, der gør fællesskabet vigtigt.

Iram Khawaja fortæller, at elever med minoritetsbaggrund ofte beskriver en trykthed i ikke hele tiden at skulle forklare sig. En elev formulerede det ifølge hende sådan, at man ikke hele tiden behøver at være i en forklaringskrævende position over for andre minoritets elever, for “de ved jo, hvordan det er.”

Er problemet gruppen eller det, der foregår i gruppen?

Debatten om elevsammensætning, parallelsamfund og social kontrol i gymnasiet kommer også ud af beretninger fra skoler, der har oplevet reelle problemer blandt eleverne. Og elevfællesskaber er ikke altid uproblematisk. Iram Khawaja påpeger, at nogle grupperinger kan udvikle sig destruktivt. Der kan opstå hierarkier, gruppepres og styring mellem elever, og netop derfor er det afgørende, at lærere og ledere får øje på, hvad problemet består i.

“Er det problemet, at eleverne grupperer sig? Eller er problemet det, der foregår i gruppen?” siger hun.

Den skelnen er vigtig, ifølge forskeren. For hvis problemerne automatisk får mærketet ‘religion’, ‘kultur’ eller ‘etnicitet’, kan det blive sværere for lærere at handle pædagogisk. Så risikerer man, at lærere trækker sig, fordi de ikke oplever, at de har redskaberne eller mandatet til at gå ind i problemerne.

Iram Khawaja fortæller om et tidligere forskningsarbejde, hvor hun blev inviteret ud på et gymnasium, der havde udfordringer med en gruppe elever med minoritetsbaggrund. Lærerne oplevede, at der foregik

en form for styring internt i gruppen, blandt andet knyttet til religion. Men når problemet blev rammet ind som religion og kultur, blev det svært at handle, fortæller Iram Khawaja. Hun foreslog lærerne at se på problemet med de samme pædagogiske briller, som de bruger, når det handler om andre unge.

“Hvis I rammesætter det som gruppe-

5 pointer fra artiklen

1. Når minoritets elever søger sammen i kantinen, ved sofaområder eller ved bestemte borde, kan det ligne selvsegregering. Men fællesskaberne kan også være steder for trykthed, støtte og tilhør, viser Tringa Berishas forskning.
2. Ifølge forsker Iram Khawaja er det en “kæmpe integrationssucces”, at flere unge med minoritetsbaggrund går i gymnasiet, gennemfører og kommer videre i uddannelse. Alligevel bliver de samme elevers tilstedeværelse ofte koblet til bekymringer om integration, social kontrol og parallelsamfund.
3. Elever grupperer sig uanset, om der er fem, 30 eller 90 procent minoritets elever, ifølge Iram Khawaja, der vurderer, at der ikke findes et stærkt empirisk grundlag for, at netop 30 procent minoritets elever skulle være en afgørende grænse for et gymnasium.
4. Det afgørende er, hvad der foregår i grupperne. Hvis problemer automatisk forstås som knyttet til kultur, religion eller etnicitet, kan lærere miste blikket for de pædagogiske redskaber, de allerede har.
5. Tringa Berisha har i sin forskning lavet mobile interviews med elever for at få indblik i, hvad forskellige steder på skolen betyder for dem. Ifølge hende kan gymnasielærere lære noget af at spørge eleverne om det samme.

pres, eller hvis I rammesætter det som mobning endda, hvad så? Hvad sker der, når I kigger på den her problematik på den måde? Og så havde lærerne jo pludselig en masse redskaber i deres værktøjskasse,” siger hun.

Religion eller kultur er ikke ligegyldig, men det skal ikke nødvendigvis være hele forklaringen, når det kommer til minoritets elever, understreger Iram Khawaja.

“Jeg tænker, at vi skal se problemerne som noget, der er situeret i gymnasiet og i den pædagogiske sammenhæng, ikke i den enkelte elev, i kulturen eller i religionen,” siger hun.

Hvis gymnasiet forsøger at løse problemerne ved at få færre minoritets elever, eller ved for eksempel at forbyde religiøs praksis og symboler på skolen, flytter man problemet væk fra den pædagogiske sammenhæng, hvor det faktisk kan håndteres, påpeger forskeren.

“Hvis du skubber noget ud, så undviger du jo også at tage fat på det,” siger hun.

30 procent blev en sandhed

Et centralt spor i Iram Khawajas forskning handler om den såkaldte 30-procentsgrænse: forestillingen om, at et gymnasium bliver problematisk, hvis andelen af elever med etnisk minoritetsbaggrund overstiger den forestillede grænse på 30 procent.

Iram Khawaja har gravet i, hvor tallet kommer fra, og hendes konklusion er, at der ikke findes et stærkt empirisk grundlag for, at netop 30 procent skulle være en afgørende grænse i gymnasiet.

“Der er faktisk ikke empirisk, forskningsmæssigt grundlag for de her 30 procent,” siger hun.

Hvis grænsen skulle have et forskningsmæssigt belæg, skulle den ifølge Iram Khawaja bygge på studier af gymnasier og studier, der direkte handler om etnisk baggrund. Det gør den ikke.

“Det er et politisk tal,” siger hun.

Alligevel får tallet stor betydning i praksis. For når et gymnasium tipper over den forestillede grænse, kan det blive placeret i en kategori, hvor det opfattes som og får ry som et dårligt gymnasium, et problemgymnasium eller et “ghettogymnasium”. Og det har konsekvenser, der også rammer lærerne. Nogle af de lærere, Iram Khawaja har interviewet, fortalte, at de kunne holde igen med at fortælle, hvor de arbejdede, for eksempel ved et middagsselskab.

“Fordi så blev det meget hurtigt: ‘nå, er du på *det* gymnasium?’” siger hun.

Samtidig understreger forskeren, at mange lærere på netop de gymnasier er

”Hvorfor bliver det så vigtigt at cykle, kysse drenge og gå til fester?”

Uddannelsesforsker Reva Jaffe-Walter fra USA har forsket i danske gymnasier. Som amerikansk forsker undrer hun sig over, at skoler, der har succes med at uddanne minoritetselever, ofte bliver stigmatiseret frem for fejret.

Af Marie Bille

Som amerikansk forsker, der studerer danske gymnasier, hvad har overrasket dig mest ved den måde, diversitet, integration og tilhør bliver diskuteret i Danmark?

"Jeg er overrasket over, hvordan skoler, der har så stor succes med at uddanne og få første- og andengenerationsindvandrere gennem uddannelsessystemet, bliver stigmatiseret i stedet for fejret. Antallet af etniske minoritetselever, der går i gymnasiet og fortsætter på videregående uddannelse, er stigende. I nogle tilfælde gennemfører etniske minoritetspiger endda universitetet i højere grad end deres etnisk danske jævnaldrende.

Alligevel er det ikke den fortælling, der præger forståelsen af disse elever og de skoler, de går på.

Jeg har længe været meget begejstret for danske skoler, når det gælder den børnecentrerede pædagogik, fraværet af tidlig niveaudeling og de stærke relationer mellem lærere og elever. Men siden jeg begyndte at forske i danske skoler i 2008, har jeg også været vidne til en optrapning af en racialiseret retorik, der knytter sig til nationalistiske integrationspolitikker, og som fremmer unges følelse af ikke at høre til og af at blive ekskluderet."

I din forskning viser du, at lærere, ledere og forældre er dybt knyttet til en forestilling om den danske gymnasietid, hvor alkohol og fester spiller en stor rolle. Hvordan forstår du betydningen af de normer, når skoler taler om tilhør og integration?

"På skoler med en stor andel etniske minoritetselever beskriver nogle lærere en følelse af tab i forhold til de traditionelle fester og ritualer. De kan også føle sig stigmatiserede, fordi deres skoler ikke bliver set som 'rigtige' danske skoler.

Det forstærkes af politikker og kampagner om 'negativ social kontrol', der fokuserer på at eksponere elever for danske normer for socialt samvær og romantisk kærlighed.

Det overrasker mig, fordi forskning viser, at alkoholforbrug og tidlig seksuel aktivitet kan være forbundet med negative sundhedsmæssige konsekvenser, og fordi mange danskere anerkender, at alkoholforbruget på danske skoler er problematisk. For mig rejser det spørgsmål om, hvordan dette snævre fokus på danskhed også er problematisk for andre unge, som ikke omfavner disse normer."

Hvad tror du, danske gymnasielærere og ledere kan få ud af at se på deres skoler med et udefrakommende blik?

Hvad bliver synligt, som ellers kan blive taget for givet?

"Jeg ville ønske, at ledere, lærere og beslutningstagere kunne se, hvordan danske skoler faktisk har haft succes med at udvide uddannelsesmulighederne for etniske minoritetselever, i stedet for at se deres tilstedeværelse som en krise eller som et udtryk for bredere integrationsproblemer. Som forsker i skoler, der uddanner mange elever med indvandrerbaggrund, undrer jeg mig over fokuset på integration og på, at eleverne skal omfavne meget specifikke værdier, der knytter sig til danske kulturelle og sociale normer. Hvorfor bliver bestemte ting som at cykle, kysse drenge og gå til fester så vigtige?

Min forskning viser også, at integration gennem assimilation ikke virker. Når unge mærker kritikken af deres identitet, deres familier og deres fællesskaber, får de mindre lyst til at indgå i relationer med de lærere og ledere, der giver udtryk for de ideer.

Jeg forsker i offentlige skoler i New York City, hvor der ligger bedetæpper på biblioteket til eleverne, og hvor skolen holder en fælles fejring af eid, som også er en officiel skoleferie i New Yorks offentlige skoler. Det bliver ikke set som noget, der står i modsætning til, at de unge lærer at tilpasse sig deres nye liv i USA. Jeg anerkender, at det er meget forskelligt, hvad det vil sige at være dansk og amerikansk. Men jeg spørger mig selv, om der er plads til at udvide rummet for, hvad det vil sige at være dansk, så der også bliver plads til forskellighed. Nogle af de unge, jeg interviewede, var kritiske over for alkoholkulturen. En af dem spurgte: 'I stedet for at holde fester og sådan noget, kunne vi så ikke tage ud og bowle?'."

Reva Jaffe-Walter er uddannelsesantropolog. Hendes forskning fokuserer på, hvordan integrationsdebatter afspejler sig i læreres og leders arbejde med racialiserede minoritetsunge.

“Hvis vi ser på integration i forhold til uddannelse og social mobilitet, er det faktisk en succes, at så mange unge med minoritets baggrund starter i og gennemfører gymnasiet. Men fortællingen om de samme elever bliver meget hurtigt det modsatte.”

Iram Khawaja

stærkt motiverede. De bliver ikke nødvendigvis på trods af elevgruppen, men fordi de oplever arbejdet som særligt meningsfuldt.

“Mange lærere er faktisk drevet af en ambition om, at nu er vi på det her gymnasium, det har et dårligt ry, men vi gør en vigtig forskel,” siger hun.

Ungdomsliv er mere end fester

I debatten om elevsammensætning og integration bliver gymnasiet sociale liv ofte forbundet med fester, alkohol og en bestemt form for dansk ungdomskultur. Når nogle elever ikke deltager på samme måde, kan det blive læst som manglende integration eller som et tegn på, at gymnasiet fællesskab er under pres. Men Iram Khawaja adværer mod at gøre modsætningen for enkel.

“Det er jo meget forsimplet at sige, at det er de etnisk danske unge, der drikker, og minoritetsunge, som ikke drikker. Der er rigtig mange minoritets elever, som også deltager i fester og pre-parties, og som også drikker alkohol. Og så er der rigtig mange, der ikke gør det. Men så gør de noget andet,” siger Iram Khawaja.

Pointen er, at gymnasiet ungdomsliv ikke kun findes i én form. Når forskerne spørger eleverne, hvad de laver i stedet, svarer de, at de for eksempel tager på café eller spiser brunch sammen.

“Så er det bare et lidt andet ungdomsliv. Men det er jo også et ungdomsliv,” siger Iram Khawaja.

Lærere oplever afmagt

For gymnasielærere får debatten om de store spørgsmål om elevsammensætning, diversitet og integration ofte betydning i

konkrete situationer i undervisningen. Iram Khawaja har lavet gruppeinterviews med lærere, der fortæller om situationer, hvor de blev udfordret af diversitetsspørgsmål.

“Noget af det, der fylder meget for lærerne i de situationer, er følelsen af afmagt,” siger hun.

Afmagten kan opstå, når læreren pludselig bliver mødt af spørgsmål om racisme, sexism, køn, religion eller identitet midt i et fagligt forløb. Iram Khawaja nævner som eksempel en biologilærer, der underviser i DNA-strukturer og pludselig bliver mødt af spørgsmålet:

“Er det så derfor, det er bedst at være hvid?”

For læreren kan det være ubehageligt, fordi spørgsmålet trækker undervisningen i en retning, læreren måske ikke føler sig forberedt på. I praksis oplever lærerne, at de ikke kun skal undervise i deres fag, men også håndtere konflikter, spørgsmål og erfaringer, som eleverne bringer med ind i undervisningen.

“Der er mange gymnasielærere, som først og fremmest ser sig som fagfaglige lærere. Det er ligesom det, der er deres opgave. Men på en eller anden måde er gymnasierne også blevet en kamplads for integration og inklusion,” siger Iram Khawaja.

Hvad kan gymnasiet lære?

På det gymnasium, Tringa Berisha undersøgte, satte skolen mange initiativer i gang for at ryste eleverne sammen. Der var aktiviteter, klubber, musical og andre fællesskaber. Men mange minoritets elever søgte ikke nødvendigvis derhen. Eleverne efterspurgte

ifølge Tringa Berisha også selv muligheder for, at deres erfaringer og fællesskaber kunne få en plads på skolen. For eksempel en kulturdag eller en klub for minoritets elever. Men det blev ikke til noget.

“De ville gerne have, at det blev institutionaliseret på en eller anden måde, ligesom andre grupper,” siger hun.

Tringa Berisha mener, at gymnasier kan lære noget af at spørge eleverne direkte, hvordan de oplever skolens rum. I sit feltarbejde brugte hun en metode, hvor hun lavede mobile interviews. Hun gik rundt på skolen med eleverne og bad dem vise de steder, der betød noget for dem.

“De skulle vise mig skolen fra deres perspektiv, altså vise mig rum, der betød noget for dem, både på godt og ondt,” siger hun.

For lærere kan sådan et elevperspektiv være svært at høre, siger hun. Men netop derfor kan det være vigtigt, fordi det kan gøre det muligt at opdage noget, man ellers ikke ser.

“Det kan være lidt hårdt for lærere at høre. Men det er jo brugbar viden. Hvis man er blind for noget, man gør,” siger Tringa Berisha.

Ved at spørge eleverne kan lærerne måske få et mere nuanceret indblik i, hvorfor eleverne søger bestemte steder hen, og hvad de steder betyder for dem. Sådan som Tringa Berisha selv så i sit feltarbejde.

“Ændringerne af, hvem der er til stede ved sofaen, udfolder sig uden friktion, næsten ubemærket, som om det er mindre relevant, hvem der er der, og mere om, at sofaen er et rum, racialiserede elever kan orientere sig imod. Et landingssted væk fra klasseværelserne, der også er afskærmet fra resten af den summende kantine. De tjekker ind med hinanden for at dele jokes, hændelser, råd, lektier, mad, kram og går igen for at tjekke ind på sofaen senere, som en rutineret, kontinuerlig tilbagevenden til et anker af socialt liv.” ●

Iram Khawaja er lektor i pædagogisk psykologi ved DPU, Aarhus Universitet. Hun har forsket i minoritets elevers møde med uddannelsessystemet i mere end 20 år.

Tringa Berisha er ph.d.-studerende, DPU, Aarhus Universitet.

Efteruddannelse

Klar til EPX?

Kursus for kommende undervisere på EPX-uddannelsen

Styrk dine EPX-kompetencer

Med efteruddannelsesforløbet for undervisere på EPX får du ny viden og praksisnære didaktiske redskaber til arbejdet med den nye uddannelse. Du opnår indsigt i EPX'ens særlige didaktik, elevgrupper og samarbejdsformer og lærer, hvordan disse kan omsættes til meningsfulde undervisningsforløb i en praksis- og professionsrettet kontekst.

Efteruddannelse for dig

Forløbet er for dig, der underviser på gymnasier, professions- eller erhvervsuddannelser eller i udskolingen, og som ønsker at forberede dig på undervisning på EPX eller styrke din viden om elevkulturer, praksisfaglighed og tværprofessionelt samarbejde. Du får et solidt teoretisk og fagdidaktisk fundament med afsæt i aktuel viden om læring, identitet og deltagelse.

Tag næste skridt i din karriere

Ansøgningsfrist: juni og december

Studiestart: september og januar

Varighed: ét år fordelt på fire seminarer á to dage

Kontakt

Har du spørgsmål, er du velkommen til at kontakte Anne Bang-Larsen, Center for Gymnasie- og Erhvervsuddannelsesforskning, anneb@sdu.dk eller 61 99 91 39.

Læs mere

Scan QR-koden, eller læs mere på sdu.dk/epx-modul

SDU
Syddansk Universitet

AI rammer lærere følelsesmæssigt – og det skal der være plads til

AI påvirker hverdagen i klasseværelset. Det rammer lærerne følelsesmæssigt, men vidt forskelligt, for mens nogle er begejstrede, er andre ramt på deres faglige identitet, og de oplever, at der ikke er plads til deres skepsis. Det skaber en unødigt polarisering, men der skal være plads til følelserne og alle læreres synspunkter, siger **Tine Wirenfeldt Jensen** på baggrund af data fra en survey med svar fra over 3.000 gymnasielærere og samtaler med mange af dem.

Af **Mikkel Kamp**

AI er teknik.
Computerchips.
Serverparker. Kode.
Men når AI
rammer mennesker,
skaber det følelser.
Signalstoffer. Hormoner.
Neurotransmittere.

Og følelserne skal tages mindst lige så alvorligt som teknikken, hvis AI skal fungere som en integreret del af undervisningen i gymnasiet. Mange steder sker det dog ikke.

Det siger Tine Wirenfeldt Jensen, som er ph.d. i læring og uddannelse, har virksomheden METoDo og er ekstern lektor på Aarhus Universitet, hvor hun underviser i AI.

Hun har fulgt den generative kunstige intelligens, fra før mange af os havde opdaget, at den var på vej, og holdt omkring 100 oplæg om emnet på gymnasiale uddannelser. Før hvert oplæg har hun udsendt en anonym survey, hvor lærerne har besvaret

spørgsmål om deres erfaringer og holdninger til AI. Over 3.000 lærere har besvaret surveyen.

Da AI rykkede frem, skabte det stærke følelsesmæssige reaktioner hos mange. Det er blandede følelser som ængstelse, nysgerighed, modstand og entusiasme.

Tine Wirenfeldt Jensen troede dengang, at det følelsesmæssige aspekt ville dæmpe sig med tiden. Sådan er det dog ikke gået.

"Vores følelsesmæssige reaktioner er ikke gået væk. For et par år siden troede jeg, at vi ville rykke os tættere på hinanden i forhold til AI, men lærerværelserne er blevet mere splittede, og polariseringerne er blevet stærkere. Det emotionelle aspekt og den såkaldte fagsorg fylder meget. Mange lærere føler sig ramt på deres faglige identitet og faglige forståelse," siger hun og uddyber:

"Lærere kan opleve, at alt hvad de kan lide ved at være lærer, bliver ekstremt udfordret. Det samme sker for de arbejds-

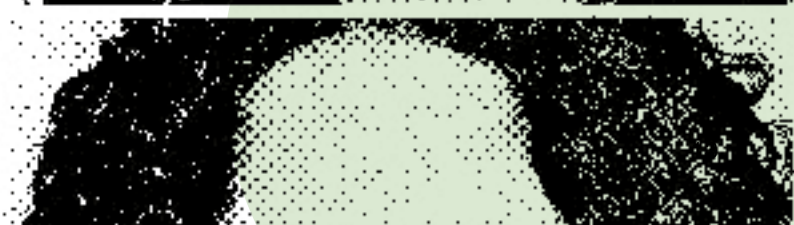
former, som de har udviklet, og som måske har virket i lang tid. I stedet kan nogle lærere føle sig reduceret til en slags politibetjent, som forsøger at bevise, at eleverne snyder, men har virkelig dårlige muligheder for at føre beviser. Det er jo ikke sjovt, og så er det nærliggende at synes, at AI skal holdes ude af skolen. Der er stærke følelser på spil, og dem hverken kan vi eller skal vi ignorere. Vi skal sige: følelserne er der. Hvad gør vi?" siger Tine Wirenfeldt Jensen.

Følelser skal ikke være et personligt problem

Gymnasielærere har mange forskellige holdninger og oplevelser af AI, men grundlæggende er der to hovedpositioner på lærerværelserne, som trækker i hver sin retning, forklarer Tine Wirenfeldt Jensen.

"Nogle er meget ideologisk imod, mens andre er for på en måde, hvor det næsten er teknologi for teknologiens skyld. Nogle

>

gange er det som om, vi glemmer, at det er eleverne, vi skal have fokus på."

Det er hverken nyt eller usædvanligt, at gymnasielærere er uenige. Men her er det et stort problem for især de lærere, som er kritiske over for brugen af AI. Mange føler sig nemlig alene og mangler støtte i forhold til problematikken.

"De emotionelle positioner bliver gjort til et personligt problem, som lærerne selv skal komme hen over for, at man kan tale om sagen, som er teknologien. Men det er en misforståelse, for det emotionelle ér sagen. Det er det, vi skal tale om. Det er ikke bare noget, Ulrik skal se at komme over. Man skal lytte til hinanden og udvikle sine positioner sammen," siger Tine Wirenfeldt Jensen og giver et eksempel på, hvordan det kan opleves at være kritisk over for den kunstige intelligens. I dagene inden hun skulle holde et oplæg om AI på et gymnasium, modtog hun et svar i en survey fra en lærer. Læreren skrev, at Tine ikke skulle trække noget ned over hovedet på dem, for det havde læreren tidligere oplevet. Det er netop oplevelser som denne, hun argumenterer for, at man skal forsøge at undgå.

Skoler og fagforeninger er meget opmærksomme på at tilbyde kurser i AI. De handler ofte om det tekniske, men det er ikke altid det bedste sted at starte

"Man gider jo ikke på kursus i for eksempel prompting, hvis man grundlæggende er imod brug af AI. Udgangspunktet kan ikke være, at man skal droppe, hvad man mener. Derfor skal man have blik for, at det emotionelle ikke kun er et personligt anliggende. Ingen må tænke, at de andre er idioter. Ledelsen eller den engagerede gruppe af lærere, som arbejder med AI, skal ikke sige: "Det her mener vi. Det skal I også mene," siger Tine Wirenfeldt Jensen.

Rene hænder bliver irrelevante

Selvom Tine Wirenfeldt Jensen argumenterer for, at alle synspunkter skal inddrages, ser hun det ikke som en reel mulighed, at lærere helt dropper AI i undervisningen.

Hun har udviklet sit eget begreb, "de rene hænder", om den gruppe, som slet ikke vil røre ved AI.

"De har forskellige begrundelser for at lade være med at inddrage det og lade være med at eksperimentere med det i det hele taget. Det kan blandt andet være på grund

Kender du følelsen?

AI frembringer vidt forskellige følelser hos lærere på de gymnasiale uddannelser. Der er flere varianter af både positive og negative reaktioner, hvilket tydeligt fremgår af de omkring 3.000 svar på en anonym survey, som Tine Wirenfeldt Jensen har sendt til gymnasielærere. Vi bringer et udpluk af svarene. Måske minder nogle af dem om dine egne tanker om emnet.

Entusiasme

En del af lærerne er meget begejstrede for den nye teknologi. De er for længst i gang med at afsøge mulighederne. De siger blandt andet:

- "Oplever selv, at teknologien giver mig mulighed for at udforme nye, mere aktuelle og dermed ofte mere motiverende opgaver. Det tager tid, men det er også en tilfredsstillelse."
- "Jeg bruger selv maskinen som læringsmakker, og jeg er positiv over for mulighederne med at bruge den som sparringspartner i min egen læringsproces."
- "Der er blevet mulighed for, at eleverne kan søge vejledning på en mere kvalificeret måde, uden at jeg nødvendigvis er inde over. Især redegørende aspekter er blevet lettere for eleverne at tilgå"

Didaktisk nysgerrighed

En del lærere kan godt se muligheder i teknologien. Men de oplever, at de har brug for mere viden for at integrere den ordentligt i undervisningen. De siger blandt andet:

- "Glæder mig til at høre mere om, hvordan man kan bruge chatbots på en konstruktiv måde i undervisningen."
- "Jeg ønsker konkrete øvelser. Jeg har fuldt ud accepteret, at AI er kommet for at blive, så jeg vil gerne udvikle de kloge måder at anvende det på."

Bekymring om den faglige viden

AI vækker også stor bekymring hos lærere, som mener, at teknologien går ud over elevernes indlæring. De siger blandt andet:

- "AI bekymrer mig helt vildt. Jeg er bange for, at det er kognitiv udlicitering – at vi bliver dummere og dummere jo mere, vi bruger det."
- "Jeg frygter, at eleverne bliver tiltagende dårlige til at håndtere de faglige krav og mål, når de ikke træner og bruger processen til læring."

Bekymring om lærer-elev-relationen

En del lærere oplever, at elevernes brug af AI går ud over relationen mellem lærer og elever. De siger blandt andet:

- "Jeg er meget bekymret, og jeg bliver trist, fordi jeg fornemmer, at det ændrer min relation til mine elever; 'der er kommet noget imellem os'. Jeg oplever, at de ofte udliciterer deres frie selvstændige tanke til sprogmodeller."
- "Jeg er ulykkelig over den mistillid, der er kommet ind i mit rettearbejde – havde troet, jeg bare kunne vælge fuld tillid, men jeg kan mærke desillusionen snige sig ind."

Faglig sorg og mistet arbejdsglæde

For nogle lærere har AI fjernet noget af det sjove ved at være lærer, og samtidig oplever de, at AI modarbejder læringen. Det fører blandt andet til lavere arbejdsglæde. De siger blandt andet:

- "Jeg har stiftet bekendtskab med begrebet 'faglig sorg', og det kan jeg til fulde identificere mig med."
- "Jeg frustreres af udsagnet 'AI er kommet for at blive', da det virker som en konkret trussel på mit job. Derudover er jeg frustreret af tanken om, at AI kan bruges til at effektivisere læring, da jeg ikke mener, at det er hverken en ønskelig eller gavnlig effekt."
- "Jeg betragter AI som en af de store hindringer i forhold til min arbejdsglæde."
- "I forhold til mit rettearbejde er al glæde ved at rette skriftlige afleveringer forsvundet. Jeg føler mig som en bitter gammel detektiv, som skal opklare mysteriet om, hvorvidt eleven selv har skrevet opgaven, frem for en lærer, som går til opgaverne med nysgerrighed på, hvad eleverne mon har fundet på."

af klimaet, fordi eleverne bliver dummere, eller fordi det er amerikansk. Det er af ideologiske grunde, og hvis man ikke rører ved AI, så begår man heller ikke fejl. Man har rene hænder. Men samtidig er man den, der svigter eleverne allermost. Eleverne møder jo chatbots alle vegne, så ved at trække sig fra det, har man ingen chance for at mærke, hvor eleverne er. På den måde bliver man en irrelevant samtalepartner for eleverne," siger Tine Wirenfeldt Jensen, som møder mange lærere, som ikke har prøvet at arbejde med

AI eller kun har prøvet det et par gange. Samtidig er lederne på gymnasier meget ofte overraskede over, hvor mange lærere på den enkelte skole, som ikke bruger AI, fortæller hun på baggrund af sine mange besøg på gymnasier.

"Hvis man slet ikke bruger teknologien, er det jo svært at have gode dialoger og erfaringsudvekslinger," siger hun og tilføjer, at det nogle steder lykkes at tage lærernes tvivl alvorligt og skabe plads til den.

Skab kollektive højskolerum

Tine Wirenfeldt Jensen oplever, at man på mange skoler er meget forhippet på at finde løsninger lige nu og her. Derfor kan det komme til at gå for hurtigt.

Hun opfordrer til, at man ikke lader sig forblænde af teknologien og mulighederne i den, men i stedet træder nogle skridt tilbage og stiller sig selv og hinanden nogle grundlæggende spørgsmål om, hvad man vil med undervisningen og AI.

"Danske gymnasielærere er rigtig godt rustet til at arbejde med AI i undervisningen og tilrettelægge læringsfremmende aktiviteter med AI. Det handler ikke om teknik, men om didaktik og pædagogik."

Tine Wirenfeldt Jensen

"Som ledelse skal man spørge sig selv, hvordan man kan imødekomme forskelligheden, samtidig med, at der sker en udvikling. Vi skal skabe en slags kollektive højskole- rum, hvor der er plads til alle positioner og synspunkter. Vi skal spørge os selv, hvilke gode danske værdier og pædagogiske principper vi gerne vil bevare og arbejde efter," siger hun.

Når man er trådt nogle skridt tilbage, kan man også spørge sig selv, hvilke problemer vi egentlig skal løse.

"Det kan opleves som om, vi står ved en afgrund, og ingen ved, hvad vi skal gøre. Hvad gør vi så? Der er et handlerum, og nogle lærere arbejder inden for det handlerum og prøver sig frem. Andre siger, at de ikke vil gøre noget, før deres rektor eller måske ministeriet tager initiativet. Men hvis man ikke tager det på sig at forsøge at agere, så skriver man sig selv ud af ligningen. Det er lidt forskellen på, om man betragter sig selv som en ansat, der skal gøre, hvad man får besked på, eller om man ser sig selv som en handlende aktør, der kan være med til at forme udviklingen," siger Tine Wirenfeldt Jensen, som også nogle gange hører argumentet, at når man ikke må bruge det til eksamen, så skal man heller ikke bruge AI i undervisningen. Det er dog at gøre AI til mere, end det reelt er.

"Det er bare en metode, og man skal ikke bruge det hele tiden. Man arbejder også indimellem i grupper i fag med individuel eksamen, og man bruger nogle gange internettet i undervisningen, selv om det ikke er tilladt til eksamen. Det gør man, fordi det giver didaktisk mening. På samme måde kan det også give mening at inddrage aktiviteter med chatbots i undervisningen," siger hun.

Stærke pædagogiske kompetencer er en fordel

Der er ikke et klart mønster i forhold til, hvem der har hvilke synspunkter. Det er for eksempel ikke nødvendigvis rutinerede lærere, som er tøvende, mens nyuddannede bare kaster sig over teknologien.

"Nogle lærere har set mange ændringer og udviklet deres egne meningsfulde for-mater gennem forandringerne. De kan være kede af at skulle ændre det. Der findes også nyuddannede, som siger, at AI er et vilkår. Sådan er det. Det skal vi bare bruge. Mens andre nyuddannede siger, at det ikke er, hvad de troede, de skulle lave, når de blev gymnasielærere," fortæller Tine Wirenfeldt Jensen.

Mens der således ikke er særlige ken-detegn ved de kritiske lærere eller meget begejstrede lærere, er der til gengæld en faktor, som giver gode muligheder for at ind-drage AI, så den fremmer elevernes læring, vurderer Tine Wirenfeldt Jensen.

"Min vurdering er, at lærere med stærke didaktiske kompetencer har nemmere ved at gå tilbage, kigge på læringsmålene og sige: Hvordan kommer vi fra a til b? Der står jo ingen steder, at elever bedst lærer at skrive, ved at læreren stiller dem en opgave, som de så går hjem og skriver, hvorefter de afleverer den til læreren. Med en anden stilladsering kan man for eksempel tilrettelægge procesori-enterede skriveprocesser, som eleverne måske i virkeligheden kan lære mere af."

Men nogle gange kan det teknologiske fokus blokere for, at man kan se mulighe-derne.

"Selvom man er en dygtig lærer, kan man gå så meget i baglås, at man ikke kan se sin egen didaktiske værktøjskasse. Danske

gymnasielærere er rigtig godt rustet til at arbejde med AI i undervisningen og tilrette-lægge læringsfremmende aktiviteter med AI. Det handler ikke om teknik, men om didaktik og pædagogik."

Behøver ikke være god til teknikken

Men er det ikke svært at bruge teknikken didaktisk, og kræver det ikke kurser at være i stand til at bruge AI i sin undervisning?

Svaret er nej, ifølge Tine Wirenfeldt Jensen, for teknologien er blevet så god, at man ikke behøver at være ekspert i promp-ting for at bruge den didaktisk.

"Chatbotterne er blevet så gode til at aflæse vores intention, at hele ideen om, at man skal klædes på til at bruge den gennem særlige promptingkurser, er en unødig tekni-fisering. I dag er det at prompte at sætte en kontekst med sprog og kommunikere, hvad dit mål er. På den måde er det ikke noget andet end fagfagligheden, men en del af den," siger hun.

Og det er en vigtig pointe, at man skal prøve sig frem, for en del lærere censurerer sig selv, forstået på den måde, at fordi det ofte er uklart, hvad de må og ikke må med AI, kan man opleve det som mest sikkert helt at lade være med at gøre noget, forklarer Tine Wirenfeldt Jensen.

Derfor opfordrer hun uddannelsesinsti-tutioner til at lave et "Det må du i hvert fald godt"-dokument, så man som medarbejder er tryk ved at kaste sig ud i eksperimenter på de områder, som ledelsen udtrykkeligt har skrevet, at man gerne må. Har man alli-gevel brug for støtte, kan en kollega fortælle om, hvordan hun har brugt det i sin under-visning, og så kan man selv forsøge sig lidt med det. Generelt er det en rigtig god ide at skabe rum og tid til, at lærerne kan udveksle konkrete erfaringer med hinanden om brug af chatbots, forklarer hun.

"Det værste, man kan gøre, er ikke at gøre noget. At gøre ingenting er at overlade eleverne helt til sig selv, og det kan de ikke være tjent med." ●

Tine Wirenfeldt Jensen, ph.d. i læring og uddannelse. Ejer af METoDo og ekstern lektor på Aarhus Universitet, hvor hun underviser i AI. Tine Wirenfeldt Jensen har gennemført flere undersø-gelser om AI i gymnasiet.

Se årets program
RaidoLearn.org

Styrk din undervisning - i en kompleks tid

Få ny viden og konkrete metoder
til gymnasielærere og ledere

- Inkluderende læringsmiljøer
- Digital & generativ læring
- Undervisning der skaber læringslyst
- Bæredygtighed i undervisningen

Lær-konferencen 2027

5. april • Nyborg Strand

Tendens: Alle må se ud, som de vil, men de skal være tynde og veltrænede

På overfladen mener unge, at kroppe må være på stort set alle måder. Men bagved ligger smalle idealer om, at piger skal være tynde, mens drengekroppe skal være markerede og veltrænede. Den modsætning gør det svært for mange unge at tale om, hvordan de i virkeligheden har det med kroppen.

Af **Mikkel Kamp**

teorien må unge se ud præcis, som de vil. De må gå med det tøj, de har lyst til, og de skal elske den krop, de er udstyret med. Det ved de, for det har de lært af deres lærere, forældre, klassekammerater og gennem medierne, hvor forskellige rollemodeller har vist, at man kan være rigtig på mange måder.

Men observerer man helt almindelige unge og spørger dem i et forum, hvor kun en forsker lytter, så har de meget klare

tanker om, hvordan de selv skal se ud, og hvordan de gerne vil have, at deres venner ser ud. Det fortæller Katrine Vraa Justenborg, som er postdoc hos Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet, hvor hun blandt andet forsker i unges opfattelser af krop. I en række forskningsprojekter i både udskolingen og på tværs af ungdomsuddannelserne har hun interviewet og observeret unge for at forstå deres perspektiv på kroppen.

Og svaret på, hvordan de i virkeligheden synes, de skal se ud, er forenklet sagt, at drengene ikke må være overvægtige, men skal være markerede og veltrænede, mens pigerne ikke behøver at være veltrænede, men skal være tynde.

“Drengene skal helst være større, og pigerne skal være mindre. Idealerne bliver mere og mere indsnævret. Det kan være svært at se, at man kan være ung på flere måder i dag, og at man kan se ud på flere

Har eleverne ændret sig?

Det undersøger vi i denne artikelserie, hvor vi beskriver nye bevægelser og tendenser blandt de unge. Dette er den sjette artikel i serien.

Du kan finde alle artiklerne på Gymnasieforskning.dk

måder i dag,” siger Katrine Vraa Justenborg og understreger, at det trods alle mulige forskelle gælder på tværs af uddannelsesinstitutioner og eksempelvis forskellige typer gymnasier, hvor hun har interviewet elever.

En dreng i 9. klasse har for eksempel beskrevet det sådan i et interview:

“Sund, så tænker jeg forholdsvis slank, fordi man skal jo ikke vise overvægt, fordi det har lidt en forbindelse til at være usund,” mens en lidt ældre dreng i 2. g på STX med to samlede hænder med fingerspidserne mod hinanden viser, hvor smalle pigerne på hans gymnasium synes, de skal være om livet.

Det er paradoksalt, fordi man generelt i samfundet og ikke mindst hos unge mener og siger, at man netop kan være ung på alle måder og se ud, som man vil.

“Vi har set en bevægelse med eksempelvis tyk-aktivister, som faktisk gjorde en forskel i forhold til, hvordan børn og unge kunne forstå sig selv. Min forskning peger på, at det ikke i så høj grad er tilfældet længere,” fortæller Katrine Vraa Justenborg og tilføjer, at forskellige fænomener som ‘Skinny is back’, ‘looksmxing’ og det generelle mediebillede også understreger, at når det kommer til udseende, er det en meget udbredt tendens, at man skal være slank og forsøge at optimere selv de mindste områder af sit udseende.

Berøringsangst og fokus på kroppen

Katrine Vraa Justenborg træder et skridt tilbage og fortæller om nogle af tendenserne, der har præget de seneste mange år.

“I 2010’erne fik vi en opmærksomhed på, at vi gennem 1990’erne og nullet har haft ret meget fokus på kroppen – og især kvindekroppen – og kommenteret den på uhensigtsmæssige måder. I 2010’erne fik vi samtidig en berøringsangst, hvor vi nærmest ikke talte om kroppen. Det har vi nok stadig i dag, samtidig med at der er kæmpe fokus på kroppen,” siger hun.

Siden er der sket flere ting. En af de mere markante er, at vægttabsmedicinen er kommet på markedet. Det har været med til at ændre den måde, nogen ser på overvægt.

“Det har været medvirkende til, at det mere rummelige syn på kroppen – som blandt andet krops-positivismen er eksponent for – er blevet skudt tilbage, og det

er svært at se, hvilke spor den har efterladt sig. Måske er det i virkeligheden kun i nogle sub-miljøer, den har fået en særlig positiv værdi. I det generelle mainstream-samfund er det igen blevet et ideal at være tynd,” siger hun.

Når hun i sine forskningsinterviews taler med unge om, hvordan de synes, de selv og andre skal se ud, er deres tanker da også temmelig ens.

“Unge fortæller meget enslydende og meget præcist om det. Og de har mange ord for deres tanker, men de har aldrig sagt det højt til nogen før, selvom de har så meget at fortælle. Det møder vi på tværs af ungemiljøer, alder og geografi, når vi taler med unge om krop og udseende. Det er et udtryk for, at det er et stort tabu, når de har gjort sig så mange tanker om det, men ikke har talt om det tidligere,” siger Katrine Vraa Justenborg og uddyber:

“Det er vigtigt at være slank, for eksempel, men det er tabubelagt at snakke om, at det har en værdi at være slank. Du skal ikke være en ‘tryharder’, der går for meget op i at leve op til normerne, for det kan også have en uhensigtsmæssig værdi. Så meget er skjult, samtidig med at der er meget snævre idealer. Det kan være problematisk,” siger hun.

Men er det ikke noget, der foregår på et andet gymnasium, end der hvor du arbejder, tænker du måske. Gælder de samme idealer for, hvordan kroppen skal se ud, for eksempel på det flippede gymnasium?

“Ja. Det gælder også på de flippede gymnasier. Her investerer man også massivt i kroppen, men samtidig er der så også andre koder. Det kan for eksempel være vanskeligt rent socialt, hvis man mener og siger, at piger ikke må have hår under armene,” siger Katrine Vraa Justenborg.

Kroppen er en tilgængelig arena

Men hvorfor har unge det kraftige fokus på kroppen? De kunne jo også fokusere på at være sjove, dygtige eller gode kammerater. Det gør de også.

“Unge taler meget om præstationspres. Det flyder ind i alle rum, at du både skal præstere i skolen og i det sociale, men også kropsligt. Kroppen kan aldrig bare være noget neutralt. Den er hele tiden noget, der bliver værdisat,” siger hun.

Samtidig er det forholdsvis tilgængeligt at forsøge at få en pænere krop. Alle kan gå i gang med at træne eller spise anderledes.

“Det kan tage længere tid og være vanskeligere, hvis man skal have bedre karakterer, tjene flere penge eller leve op til nogle af de andre succeskriterier. Det er mere håndgribeligt at ændre kroppen, og på sociale medier kan du finde en masse quick fixes til at få en flot krop. Det er fænomener som looksmaxing og andre “maxing-tendenser,” siger hun.

Klasseskel afgør tonen

Normerne om, at kroppen skal signalere, at man er sund og ikke doven, findes i alle samfundslag. Der er dog forskel på, hvordan man taler om det, viser Katrine Vraa Justenborgs forskning. Grundlæggende er unge i de øvre og de lavere samfundslag meget direkte i forhold til, hvordan de mener, man skal se ud. I middelklassen er det mere subtilt, fortæller hun.

På et gymnasium i et velstillet område har en pige i 2. g for eksempel sagt:

“Drenge gider ikke at tale med én, hvis man er... Så siger de bare til dig: “Du er tyk”.

“Der er meget kontant afregning. Og selvom det måske lyder meget hårdt, så er det også en tilbagemelding på, hvordan man står i det sociale hierarki, og hvad man eventuelt skal lave om for at være med på beatet. Så de bliver relativt hurtigt socialiseret ind i de normer, der er på spil. Så kan man vælge at indrette sig efter gruppen eller gøre noget andet. Det bliver et mere aktivt valg, og man vender det ikke indad. Man kan sige, at det er gruppen, der er noget galt med,” siger Katrine Vraa Justenborg og tilføjer, at det også gør sig gældende i mere udsatte områder, hvor man også direkte får at vide, at en jakke er for dyr, eller at kroppen er forkert.

Forskellene viser sig også i selve træningen.

“I over- og underklassen er der en mere hardcore-tilgang for at få hurtige resultater. Her skal man få en flottere krop hurtigt, mens man i middelklassen investerer mere langsomt i kroppen. Derfor er cardiotræning, hvor man for eksempel planlægger løbetræning, så man gradvist forbedrer sit niveau, også mere udbredt i middelklassen, selvom det måske giver langsommere resultater

“Når unge fortæller, at de synes, de er for tykke, så skal voksne prøve at acceptere, at de faktisk har det sådan.”

Katrine Vraa Justenborg

i forhold til kroppens udseende,” siger Katrine Vraa Justenborg.

Men hvorfor er der forskel på, hvordan unge taler om kroppen?

“Hierarkier fylder mere i over- og underklassen. Det er mere legitimt at markere det direkte, end det er i middelklassen. De er også gode til at give hånd og være høflige, men de er kontante over for hinanden.”

I middelklassen er normerne indholdsmæssigt cirka de samme, men man taler om det på en anden måde.

“De ved, at man ikke skal kritisere andre mennesker, og har en mere psykologiserende forståelse af, at mennesker er forskellige. Her er det skamfuldt at markere hierarkier direkte. Men samtidig er adfærden en helt anden. Man ved godt, om man er inde eller ude, og man ved også, hvordan man ekskluderer på en legitim måde. De siger noget andet til mig, end de praktiserer. Alle har lært, at de skal være høflige og inkluderende, men alle synes, det er svært at være rummelig og leve op til de idealer, man har,” siger Katrine Vraa Justenborg.

Det har konsekvenser for især unge, som har svært ved at indgå i fællesskaberne.

“De vender ofte blikket indad og føler, at de skal lave om på sig selv for at kunne være en del af fællesskabet. En meget håndgribelig måde at lave om på sig selv på er at prøve at leve op til nogle af de her sundhedsidealiser, at begynde at træne mere eller gå mere op i sit udseende for at gøre sig mere attraktiv, både på vennemarkedet og kærestemarkedet,” siger hun.

Tag de unges udsagn alvorligt

Det er oplagt, at voksne omkring unge indgår i dialog om disse emner. Selvom det kan være svært for os helt at forstå, hvad der foregår, vil det være en fordel at møde unge med det udgangspunkt, at deres handlinger

og meninger er meningsfulde. Derfor er det først og fremmest en god idé at lytte.

“Størstedelen af unge er jo vanvittigt socialt intelligente, så de har deres grunde til at gøre, hvad de gør. Det er ikke, fordi de er dumme og bliver socialiseret ind i, at de er nødt til at gøre tingene på en bestemt måde uden at tænke over det. Det er fordi, de ved, at det stiller dem dårligere socialt, hvis de ikke gør, som normen dikterer – selvom de også selv er medskabere af normen,” siger hun og tilføjer, at når voksne lytter til unge, skal de tage deres udsagn alvorligt.

“Når unge fortæller, at de synes, de er for tykke, så skal voksne prøve at acceptere, at de faktisk har det sådan. Hvis en voksen siger, ‘det synes jeg ikke, du er’, så kommer man til at vise den unge, at man ikke synes, det er et legitimt problem. Det er også en god idé at forsøge at hjælpe den unge med at rette kritikken udad frem for indad,” siger hun.

Samtidig skal voksnes ord gå hånd i hånd med handling.

“De skal ‘walk the talk’ og faktisk vise, at de eksempelvis begår fejl, slapper af og lader stå til. Hvis voksne rundt om de unge bliver ved med at tale om, at man skal slappe lidt af, og at der kommer nye chancer, skal de også vise det,” siger forskeren fra Center for Ungdomsforskning. ●

Katrine Vraa Justenborg er ungdomsforsker og postdoc hos Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet, hvor hun blandt andet forsker i unges opfattelser af krop.

Stærk epx-ledelse: Lederne skal skabe sammen- hængskraft sammen

En succesrig epx-start kræver ledere, som er skarpe på visioner og faglig ledelse. Og medarbejdere, som både er i stand til at holde fast i deres egen grundfaglighed og kan se fidusen i samspil med andre fag og discipliner. Ledelsesforsker **Lotte Bøgh Andersen deler de vigtigste værktøjer fra ledelseskassen.**

Af **Signe Tonsberg**

Vi skal på en stor og vigtig mission... men vi har ikke et landkort og kender ikke terrænet. Sådan beskrev en rektor for nylig den opgave, som gymnasiesektoren står overfor med etablering af epx'en. Om præcis fire år træder de første håbefulde epx-elever ind på skolerne, og to år senere får det første kuld epx-studenter sat de nye studenterhuer med grønne bånd på deres hoveder.

Men inden da skal der udvikles indhold, didaktik, pædagogik og fysiske rammer til den helt ny praksisorienterede ungdomsuddannelse. Og lige nu står det endnu ikke klart, hvilke skoler der skal huse epx'en.

Lotte Bøgh Andersen, som er professor i ledelse på Kong Frederiks Center for Offentlig Ledelse på Aarhus Universitet, følger ungdomsuddannelsessektoren tæt

og kan godt sætte sig ind i de ledelsesmæssige hovedbrud.

"Skolerne skal forudse og forberede opgaven, men de ved endnu ikke, om de får epx'en. Det er enormt frustrerende og koster også ressourcer. Men min oplevelse er, at når det er afklaret, kan skolerne i arbejdet med epx'en trække på en masse af det, de kan i forvejen," siger hun.

Står klar i startblokkene

Mange skoler har for længst snoret epx-løbeskoene og står klar i startblokkene og venter på et startskud. For der venter de kommende epx-udbydere en spurt, både hvad angår fysiske ombygninger, pædagogisk og didaktisk udvikling og ikke mindst rekruttering af undervisere, når de skal etablere en helt ny slags uddannelse, der sigter mod en praksisfaglighed, som man ikke hidtil har været fortrolig med i stx-verdenen. "Problemet lige nu er, at det er svært for

gymnasielederne at handle proaktivt, for de ved ikke, om de skal udføre opgaven – altså have epx'en i deres organisation. Og hvis de vælger en mere reaktiv strategi og afventer, så risikerer de at komme for sent i gang," pointerer Lotte Bøgh Andersen.

Især opgaven med at rekruttere nye undervisere og etablere en medarbejdergruppe, som både består af akademisk faglighed og praksisfaglighed, kommer til at tage tid – ikke mindst at etablere den menneskelige side af samarbejdet, hvor folk oplever tryghed og tillid til hinanden.

Bogen, redskabet, hovedet og hænderne

På epx-uddannelsen skal eleverne have en kombination af boglig og praktisk undervisning, som skal foregå i almindelige klaselokaler, men også i en række forskellige faglokaler, fx simulationsrum, medielokaler, værksteder og laboratorier, ligesom epx skal

have gode rammer for elever, som har brug for ekstra støtte. Det fremgår af den politiske aftale om epx, som lige nu bliver grundigt studeret på de skoler, som magasinet Gymnasieforskning har talt med. Aftalen betyder, at der bliver brug for en bred vifte af underviserkompetencer på uddannelsen. Den nævner konkret undervisere med erfaringer fra 10. klasse, erhvervsuddannelserne og hf samt sygeplejersker og industriteknikere.

Så med epx'en skal mange skoler supplere deres lærerteams med andre kompetencer og nye lærerkræfter.

Og det kan give udfordringer, når akademisk funderede lærere skal samarbejde med undervisere, som har en anden længde uddannelse og faglige rødder i mere praksisorienterede fag. Her er det afgørende, at ledelsen skaber rammer med

plads til dialog, så lærerne får kendskab til hinandens fagligheder.

"Den gensidige respekt bliver helt central, og det er nødvendigt, at ledelsen har et stort fokus på, at man omgås hinanden ligeværdigt og respektfuldt og undgår uddannelsessnobberi. Hvis man ikke har respekt for andre typer faglighed end sin egen, kan det blive virkelig vanskeligt," understreger Lotte Bøgh Andersen.

Så hvordan skaber man som leder rammerne for, at forskellige faggrupper og uddannelseskulturer kan spille sammen? Det vil vi gerne have ledelsesforskerens bud på.

Hvad med lidt diversitet i ledelsen også

For det første kan ledelsen med fordel spise sin egen medicin. For også når det handler

om ledelsesteamenes sammensætning, kan det være en god ide at sikre faglig diversitet og forskellige kompetencer, pointerer Lotte Bøgh Andersen.

"Mit forslag ville være også at prøve at få diversitet – både hvad angår kompetencer og værdier – ind i ledelsesteamet. Det kunne fx være fint, hvis der er medlemmer af ledelsesteamet med baggrund fra både erhvervsuddannelser og stx-uddannelser. For så vil det ledelsesmæssige arbejde være informeret på samme måde som den virkelighed, der er blandt medarbejderne – og i øvrigt udmønter sig i målsætningerne for epx'en," siger Lotte Bøgh Andersen.

Det handler om sammenhængskraft

At etablere en helt ny slags uddannelse på en skole er også at arbejde med kulturen på skolen, som er en vigtig, men lidt u håndgribelig størrelse.

"Kulturen er et fælles indre, mentalt fænomen, som dækker over delte værdier, normer og forståelser af elever og fag. Kulturen er der, men det er ikke noget, vi som sådan kan observere," forklarer Lotte Bøgh Andersen, som sammen med en række kolleger netop har forsket i kulturen på forskellige offentlige arbejdspladser. I den forbindelse har forskerne zoomet ind på begrebet *sammenhængskraft*.

"Sammenhængskraft er, når vi har grupper, som er fagligt og funktionelt forskellige, men som er tilstrækkeligt enige om værdier og målsætninger til, at de kan arbejde og samarbejde i en fælles retning," fortæller Lotte Bøgh Andersen.

Og arbejdet med sammenhængskraft er helt centralt, når man som gymnasie-sektoren står over for at skulle forene flere forskellige fagligheder og kulturer. Så lad os se nærmere på den. Sammenhængskraft på en arbejdsplads er karakteriseret ved fire komponenter:

1. Gensidig tillid
2. Oplevet følelse af retfærdighed
3. Indbyrdes faglig respekt
4. Evne til at samarbejde.

Når vi er tilstrækkeligt enige om, hvor vi skal hen

I forhold til værdier og målsætninger er der allerede udstukket en fælles, overordnet retning for epx'en.

Mange steder er der allerede fuld gang i udviklingsarbejdet frem mod epx'en. Her er det lærere og ledere fra projektet 'Sammen om epx', der på tværs af syv forskellige uddannelsesinstitutioner samarbejder om at lægge de første spor.

"Så sammenhængskraften på skolerne afhænger i virkeligheden af, om medarbejdere og ledelse kan blive tilstrækkeligt enige om værdier og målsætninger lokalt," forklarer Lotte Bøgh Andersen.

Det er vigtigt at bide mærke i det lille ord *tilstrækkeligt*, understreger hun. For hvis vi skal skabe en epx, som kommer i mål med intentionerne, så skal det være en uddannelse, som har sit fundament både i det akademiske og det praksisfaglige. Der skal være plads til begge dele.

"Med det vi ved om epx'en, så skal underviserne ikke være fuldstændigt enige og ens. Lærerne på skolerne skal faktisk bevare noget af deres faglige forskellighed, for at de kan lykkes, fordi epx'en kalder på forskellige elementer, som kræver forskellige fag og menneskers bidrag i et samarbejde. Det kræver tillid til hinanden," siger Lotte Bøgh Andersen.

Og netop tillid er den første komponent i sammenhængskraften.

Oplevet retfærdighed

Komponent nummer to handler om, at alle har en oplevet følelse af retfærdighed. Her ligger et indbygget bånd i epx'en. For når man etablerer en uddannelse, hvor der er lagt op til at fx læreruddannede og håndværkeruddannede medarbejdere skal arbejde side om side med medarbejdere med en universitetsuddannelse, så kommer man ikke udenom, at de forskellige faggrupper er omfattet af forskellige vilkår. Og netop dét fylder lige nu på de gymnasieskoler, som Gymnasieforskning har talt med.

"Den oplevede følelse af retfærdighed er vanskelig i forbindelse med epx, for selve arbejdsforholdene og overenskomstforholdene kommer jo til at være forskellige for dem, som skal bidrage til uddannelsen. Her kan det blive en ret stor ledelsesmæssig opgave at sikre, at alle oplever retfærdighed i den nye kontekst."

Når to lærere på epx'en skal samarbejde, kan der fx helt konkret være forskel på forberedelsestiden til samme opgave, så den ene lærer måske har 45 minutters forberedelse, og den anden kun har 28 minutter.

"Den situation kan jo oplagt føles uretfærdig, når man skal løse samme opgave i organisationen. Men det må man arbejde med ledelsesmæssigt, så alle oplever så meget retfærdighed i processen som over-

Faglig ledelse + visionsledelse = god epx-ledelse

Ledelsesforsker Lotte Bøgh Andersen peger på, at gymnasielederne er godt rustet til at løse epx-opgaven, hvis de kombinerer visionsledelse og faglig ledelse.

"Kombinationen er vigtig. For hvis man laver faglig ledelse uden visionsledelse, så mangler man hvorfor'et. Og hvis man laver visionsledelse uden den faglige ledelse, så efterlader man medarbejderne på perronen uden kompetencerne til at kunne realisere visionen. Og så bliver visionen bare fluffy og fremmedgørende. Så jeg vil varmt anbefale kombinationen – og med blik for sammenhængskraften."

Kort om faglig ledelse

Ifølge forskerne Clara Siboni Lund og Lotte Bøgh Andersen handler faglig ledelse om at skabe en fælles forståelse af, hvad høj faglig kvalitet er inden for de organisatoriske målsætninger, og omsætte den til praksis. Som leder handler det om at forbinde organisationens mål med professionens faglige normer og om at udvikle og bringe medarbejdernes faglige viden aktivt i spil. Målet er at styrke kvaliteten i kerneopgaven gennem faglighed frem for styring alene.

Faglig ledelse indebærer tre typer handlinger hos ledelsen:

1. Skabe overensstemmelse og bygge bro mellem organisationens målsætninger og de faglige normer i de enkelte fag og undervisningsforløb.
2. Skabe rammer for udvikling af faglig viden.
3. Aktivere den faglige viden og de faglige normer i opgaveløsningen.

Kort om visionsledelse

Visionsledelse handler om at udvikle, dele og fastholde en fælles vision for organisationens fremtid. Som leder handler det om, at du skal omsætte overordnede mål til en meningsfuld retning, som medarbejderne kan se sig selv i. Målet er at skabe fælles retning, engagement og sammenhæng i løsningen af kerneopgaven.

hovedet muligt," siger Lotte Bøgh Andersen og understreger, at det ikke handler om millimeterretfærdighed, for det er umuligt, når de kommende lærere på epx'en arbejder under forskellige overenskomster.

"Så det handler fx om at være åben om og klar på, hvilke forventninger vi har til de lærere, som har mere, og de lærere, som har mindre forberedelsestid. Lederne må kigge på, hvilke berettigede forskelle der gør, at systemerne kan opleves som retfærdige," siger hun.

Faglig respekt uden berøringsangst

Den tredje komponent i sammenhængskraften er faglig respekt. Og i opbygningen af epx-uddannelsen på skolerne er den faglige respekt helt central, mener Lotte Bøgh Andersen.

"Med udvikling af epx'en er den faglige forskellighed nødvendig for opgaveløsningen. Faglig respekt handler om, at man værdsætter, hvad de andre kan og ønsker, og at det bliver respekteret i organisationen. Det er helt nødvendigt for at skabe sammenhængskraft, så samarbejdet kan lykkes," forklarer Lotte Bøgh Andersen.

Hun understreger, at faglig respekt ikke må forveksles med faglig berøringsangst, hvor man slet ikke tør røre ved hinandens fag.

"Det handler ikke om at bygge stærke mure mellem faglighederne, så de slet ikke berører hinanden, men løber parallelt. Som jeg ser rammevilkårene for epx'en, er man nødt til at komme i indgreb med hinanden, og her kommer den faglige respekt og nysgerrighed, som ikke er berøringsangst, rigtig meget i spil," siger Lotte Bøgh Andersen.

Vi skal fremelske evnen til at samarbejde

Den fjerde og sidste komponent i sammenhængskraft er samarbejdsevner. Samarbejdsviljen er der allerede, når man er enige om værdier og målsætninger for arbejdet. Men samarbejdsvilje er noget andet end samarbejdsevner, som det handler om her. For evnen til at samarbejde med andre om sit eget og deres fag kræver ofte, at vi får ny viden og går nysgerrigt til værks. Samarbejdsevne kræver også, at man har kendskab til hinanden som mennesker og til hinandens fagligheder.

"Man skal have en tilstrækkelig viden om sine kollegers fagligheder for at kunne samarbejde. Samarbejdsevner handler både om at kunne samarbejde med andre og sætte sig ind i ny faglig viden. Det kræver både relevant kompetenceudvikling og evne hos lederne til at bedrive faglig ledelse," forklarer Lotte Bøgh Andersen.

For lederne sætter rammerne for, at medarbejderne og nye kolleger kan bygge broen til hinanden både fagligt og menneskeligt.

Netop den faglige ledelse er sammen med visionsledelsen to af de helt centrale ledelsesværktøjer, som udviklingen af epx-uddannelsen kalder på, at gymnasieliderne sætter i spil, mener ledelsesforskeren. For på den måde kan man som ledelse både sætte retning og sikre gode rammer for, at undervisere med forskellige faglige rygsække kan arbejde sammen om opgaven med at skabe god undervisning for eleverne.

Visionsledelse tænder det lange lys

Lad os kigge på visionsledelsen først, for det at have en fælles vision kan skabe fælles retning.

"Visionen sætter retning på forandringen, så folk har lyst til at være en del af noget, som faktisk giver en positiv mening," siger Lotte Bøgh Andersen.

Visionsledelse handler med hendes ord om at udvikle, dele og fastholde billedet af den ønskværdige fremtid, som organisationen bidrager til. Og man kan med fordel lave en fælles visionsproces sammen med medarbejderne, så der kommer et bredt ejerskab til visionen, pointerer Lotte Bøgh Andersen.

"Visionsledelse er blandt andet at lave en stor visionsproces, men det foregår også ved kaffemaskinen, i dimissionstalen og i den måde, man siger velkommen til nye medarbejdere på. Det er den konstante kommunikation, hvor man som leder deler sit blik på, hvorfor organisationen er her, hvad vi bidrager med, og hvordan skolen gør en positiv forskel. Visionsledelse er at fastholde alt det, så visionerne ikke bare er noget, der samler støv," forklarer hun.

Matcher skolens vision og min vision

Nogle af de gymnasieliderne, som magasinet Gymnasieforskning har talt med, oplever det lige nu som en lidt tung opgave at få medarbejdere

"Samarbejdsevner handler både om at kunne samarbejde med andre og sætte sig ind i ny faglig viden. Det kræver både relevant kompetenceudvikling og evne hos lederne til at bedrive faglig ledelse."

Lotte Bøgh Andersen

I 'Sammen om epx' arbejder man blandt andet på at udvikle inkluderende læringsmiljøer og stærke ugefællesskaber. Der trækkes på erfaringer fra flere forskellige ungdomsuddannelser.

bejdere til at engagere sig i opgaven med at skabe en epx, fordi det dybest set ikke er en opgave, som de selv har valgt. Til det siger Lotte Bøgh Andersen:

"Jeg går ikke ret meget ind for, at ledere skal få medarbejdere til noget. Som leder kan du skabe rammerne og sætte retningen

for, at medarbejderne selv ønsker at bidrage sammen med andre. Men hvis medarbejderne med tiden ikke kommer til at ønske at bidrage til epx'en, så skal personen jo ikke arbejde på en epx-uddannelse."

Når skolen har en klar vision, kan man også som medarbejder se, om den matcher >

I projektet 'Sammen om epx' skal der blandt andet også udvikles masterclasses for uddannelsesledere. Et af temaerne er, hvordan man etablerer fælles lærerværelser på tværs af lærertyper og fag.

”Når to lærere skal undervise sammen på et forløb, så skal begge kunne se, hvordan de supplerer hinanden. Det allervigtigste er, at man kan se hinandens faglighed som værdifuld i forhold til at nå de samlede læringsmål for eleverne.”

Lotte Bøgh Andersen

ens egne værdier og mål i arbejdslivet. Og her kan opgaven med epx godt vise sig at skabe lidt bølgegang, fordi en klar vision også tydeliggør uenighed om retningen.

”Hvis man fx som medarbejder på et gymnasium alene er drevet af det høje akademiske niveau i jobbet og synes, det er relativt træls med praksisfaglighed, så kan det faktisk godt være, at man skal flytte hen til en anden uddannelsesinstitution, som

ikke har epx-opgaven,” siger Lotte Bøgh Andersen.

Faglig ledelse: Hvad er faglig kvalitet hos os?

Ud over visionsledelsen kan man som gymnasieledeelse også med stor fordel skrue op for den faglige ledelse, når skolen skal forberede sig på at udbyde epx'en.

”Faglig ledelse handler om at facilitere en fælles forståelse for faglig kvalitet inden for

organisationens målsætninger – og indfri den i praksis,” siger Lotte Bøgh Andersen, som i definitionen af faglig ledelse tager udgangspunkt i sin kollega, adjunkt Clara Siboni Lunds, forskning.

”Når man skal bedrive faglig ledelse i en tværfaglig sammenhæng, som epx-uddannelsen jo er, så handler det om at understøtte en fortsat samtale om, hvad faglig kvalitet er hos os i vores epx-uddannelse,” siger Lotte Bøgh Andersen.

Og her må man ikke have berøringsangst, understreger hun. For når flere forskellige fagligheder arbejder sammen, vil der være én faglig kvalitet i noget af det, man laver, mens andet vil være præget af en anden faglig kvalitet. Og sådan skal det være, siger Bøgh Andersen.

Et helt nyt personale rum

Sikkert er det, at epx-uddannelsen vil betyde en ny sammensætning af lærerværelset på mange skoler. Mange skoler huser allerede nu flere uddannelser og har en vis diversitet i personalegruppen. Men hvordan undgår man, at der bliver et 'dem' og 'os', et 'de nye' og 'de gamle' eller et 'akademikerne' og 'praktikerne'? Ja, først og fremmest sørger man som ledelse for, at team-posen bliver rystet, og der bliver skabt nye medarbejder-teams på tværs af fagligheder.

Her er der hjælp at hente i den viden, vi har fra selvdeterminationsteorien om menneskers tre psykologiske grundbehov: Behovet for autonomi, behovet for at føle sig kompetent og behovet for at høre til – kombineret med det vi ved fra motivationsteorien om menneskets behov for at opleve mening.

Først og fremmest må man etablere rammer for, at der kan skabes forbindelse mellem medarbejderne, påpeger Lotte Bøgh Andersen.

”Det handler om relationer og om at opbygge et tilhørsforhold mellem nye og gamle medarbejdere. De skal arbejde så meget sammen, som de kan – også i arbejdet med at udvikle den nye faglige viden, der skal til. De skal lære hinanden at kende både som fagpersoner, men lige så vigtigt som mennesker, så de får et tilhørsforhold til hinanden. Og når eleverne begynder at komme, er det vigtigt at understøtte lærernes tilhør til eleverne og uddannelsesinstitutionen og omvendt.”

Hverdagen med flere fagligheder

Som vi hørte før, er sammenhængskraft karakteriseret af, at man er tilstrækkeligt enige om retningen.

"Jeg oplever, at mange sænker skuldrene, når jeg siger, at det vigtigste ord i definitionen er *tilstrækkeligt*. For vi skal ikke være fuldstændigt enige eller fuldstændigt ens. Den faglige respekt indkapsler også, at man kan være forskellige og respektere den forskellighed, man hver især bringer ind i opgaveløsningen."

Så lad os se på, hvordan den forskellighed kunne se ud. Fx kommer akademiske medarbejdere og medarbejdere med en praksisfaglig tilgang til at undervise og planlægge undervisning sammen på epx'en. Det kræver brobygningskompetencer, når lærere med to forskellige afsæt skal spille sammen.

"Når to lærere skal undervise sammen på et forløb, så skal begge kunne se, hvordan de supplerer hinanden. Det allervigtigste er, at man kan se hinandens faglighed som værdifuld i forhold til at nå de samlede læringsmål for eleverne," forklarer Lotte Bøgh Andersen.

"Det kan blive svært, hvis den ene lærers mål er, at eleverne ender som elitestuderende på Aarhus Universitet, og den anden arbejder for, at eleverne får de bedste forudsætninger for at tage en faglig og mere erhvervsrettet uddannelse," siger hun.

I det tilfælde bliver dialogen mellem de to undervisere vigtig.

"En tillidsfuld relation kræver, at man har kendskab til hinanden. Man skal ikke have præcis de samme værdier, men man skal synes, at den andens værdier også er legitime og respektere dem," siger professoren.

Sektoren er godt rustet

Lotte Bøgh Andersen kender både erhvervsuddannelserne og de gymnasiale uddannelser indgående via sit mangeårige virke som forsker i offentlig ledelse. Og hun pointerer, at man i ungdomsuddannelsessektoren allerede er langt i arbejdet med faglig ledelse og tværfaglighed.

"Jeg er ret optimistisk, fordi lederne på gymnasieområdet – og det gælder både rektorer og de forskellige typer pædagogiske ledere – allerede er vant til at lede forskellige fagligheder. Gymnasielærere

Refleksionsspørgsmål/arbejdsspørgsmål

Sæt retning på forandringen: Hvad er meningen med os?

Som mennesker vil vi gerne være en del af noget, som giver mening og gør en positiv forskel. Her er bud på refleksionsspørgsmål, I kan stille jer selv og hinanden på skolerne i udviklingsarbejdet. Spørgsmålene er lavet i samarbejde med Lotte Bøgh Andersen:

- Hvorfor er vi sat i verden som skole?
- Hvad bidrager vores skole med?
- Hvad er den ønskværdige fremtid for os?
- Hvordan vil vi gøre en positiv forskel på vores skole?

En fælles forståelse af faglig kvalitet: Tag temperaturen på jeres faglige kvalitet

Omdrejningspunktet i faglig ledelse er den fælles forståelse af faglig kvalitet inden for de overordnede målsætninger. I kan overveje nedenstående refleksionsspørgsmål, hvis I vælger at arbejde i den retning.

- Hvordan forstår vi faglig kvalitet?
- Er forståelsen fælles? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Ligger vores forståelse af faglig kvalitet inden for de organisatoriske målsætninger for skolen?
- Hvordan arbejder vi med at opnå den faglige kvalitet i dagligdagen? Kan vi gøre mere?

Jeres sammenhængskraft: Hvordan har tilliden og samarbejdet det?

Sammenhængskraft er afgørende, når forskellige fagligheder skal arbejde sammen på en arbejdsplads. Her er nogle spørgsmål, der kan give vigtige samtaler hos jer:

- Hvordan står det til med jeres gensidige tillid internt på skolen? Har I nok eller måske endda så meget tillid, at I lukker jer om jer selv?
- Hvordan fungerer jeres samarbejde? Oplever alle, at de kan mestre at arbejde i en fælles retning?
- Hvornår og hvordan finder I balancen mellem, at alle oplever retfærdighed, uden at alt bliver millimeter-retfærdigt?
- Er der tilstrækkelig faglig respekt mellem jer på skolen? Har I brug for at gøre noget for at fremme respekten eller modsat forebygge så stor respekt, at det bliver til berøringsangst?

har jo både deres fag-faglighed i deres fag, og så har de også en anden fælles faglighed, som handler om at undervise unge mennesker på den bedst mulige måde. Gymnasieuddannelserne har fået mere og mere tværfaglighed, så lederne er allerede trænet i at lede det tværfaglige samarbejde," forklarer hun og peger på, at gymnasielederne er gode til at give ledelsesmæssig feedback på kvalitet i undervisningen i alle fag.

Og så er sektoren fuldstændig vant til, at forandring er et grundvilkår.

"Det er klart, at hvis man skal have en epx på sin matrikel, så er det en stor forandring, men det er jo ikke sådan, at de ikke har ledet forandringer før i gymnasie- og ungdomsuddannelsessektoren. Tværtimod. De gør det hele tiden. For gymnasielederne er

spørgsmålet ikke, om der er forandringer eller ej. Spørgsmålet er snarere, hvor store forandringerne er lige for tiden. Det forhold stiller gymnasielederne rigtig fint i forhold til epx-opgaven, for de er vant til at lede forandring." ●

Lotte Bøgh Andersen er professor på Kong Frederiks Center for Offentlig Ledelse, Aarhus Universitet. Lotte Bøgh Andersen forsker i offentlig ledelse, motivation og målopnåelse. Hun er forfatter og medforfatter til en lang række fagbøger om ledelse – senest bogen 'Sammen om at lykkes – styring, ledelse, motivation og sammenhængskraft i offentlige organisationer'. Har i en årrække siddet i bestyrelsen for Paderup Gymnasium.

Skriftlighed efter AI: Fire forskningsbaserede greb, du kan bruge i undervisningen

Mere skriftligt arbejde flytter ind på skolen med strakspakken mod AI-snyd, men resultatet behøver ikke blive mere kontrol. Skriveforskningen viser, hvordan du vender den nye situation til en didaktisk fordel ved at komme tættere på elevernes skriveproces, give feedback, når den virker bedst, og træne skriftlighed mere målrettet. Sammen med skriveforskerne **Anne Bang-Larsen** og **Søren Nygaard Drejer** guider vi dig videre til mere viden og konkrete metoder.

Af Marie Bille

Hvem har egentlig skrevet den her opgave, eleven selv eller chatten? Efter AI er det blevet et tilbagevendende spørgsmål, eller hovedpine, for gymnasielærere, og nu opfordrer ministeriets strakspakke gymnasierne til at lade mere skriftligt arbejde foregå på skolen under kontrollerede forhold.

Men med skriveforskningen i ryggen kan skrivning på skolen blive meget mere end et værn mod snyd. Den nye situation åbner mulighed for, at læreren kommer tættere på elevernes skriveprocesser og kan arbejde mere målrettet med feedback, peer feedback og forskellige skrivehåndlinger. Det påpeger skriveforskerne Anne Bang-Larsen og Søren Nygaard Drejer fra Syddansk Universitet.

Skriftligt arbejde på skolen er ikke i sig selv nyt, understreger de. Omlagt skriftlighed og arbejdet med skriveprocesser

har været en del af den skrive-didaktiske udvikling i gymnasiet i omkring 20 år. Det nye er begrundelsen, ifølge Anne Bang-Larsen: Med AI bliver skrivning på skolen nu i høj grad italesat som en måde at undgå snyd på. Men det giver samtidig en virkelig god mulighed for at få et indblik i, hvordan elever arbejder med skriftlighed og med AI i skriftlighed, at man flytter skrivningen hen i skoleregi, påpeger hun.

“Fordi det giver mulighed for at være i dialog med eleverne: Hvordan er det så, vi arbejder med AI som noget, der faktisk støtter vores læringsproces? Hvor er mulighederne, og hvor er faldgruberne?”

Hvis målet kun er kontrol, overser vi en dobbelt didaktisk mulighed

De to forskere advarer mod, at konsekvensen af den nye strakspakke alene bliver flere kontrollerede skriveprøver. For så risikerer skolerne at overse en dobbelt didaktisk mulighed.

“For det første for at bruge AI klogt, så det aktiverer eleverne og understøtter deres læring igennem skrivning, i stedet for at være noget hemmeligt, der foregår i rum, vi som undervisere ikke har kontrol over alligevel, fordi det sker derhjemme. Men det giver også mulighed for at didaktisere skriftligheden og skrivningen, fordi vi skal være sammen med eleverne i klasserummet, hvor vi kan komme tæt på deres egen skriveproces,” siger Søren Nygaard Drejer.

Udfordringen er ikke kun bedømmelsen, men selve læringen

En grundtanke i skriveforskningen er, at skrivning ikke bare viser, hvad eleven allerede ved, men at elever lærer faget gennem selv at skrive. Derfor er udfordringen ved AI ikke kun, at det er svært at bedømme elevernes skrivning, men i høj grad også, hvorvidt eleverne rent faktisk lærer noget.

“Skrivning og skriftlig faglig skrivning er en vej for eleverne ind i faget. De lærer faget ved at skrive. Og det er jo virkelig en kæmpe udfordring, hvis de så ikke skriver, men AI skriver for dem,” siger Søren Nygaard Drejer.

Med afsæt i skriveforskningen giver Anne Bang-Larsen og Søren Nygaard Drejer her fire greb, der kan være med til at vende den nye situation til en didaktisk fordel.

Anne Bang-Larsen er ph.d. og chefkonsulent ved Center for Gymnasie- og Erhvervsuddannelsesforskning på Syddansk Universitet. Hun har blandt andet forsket i vejledning og skriveprocesser i forbindelse med gymnasiets store skriftlige opgaver.

Søren Nygaard Drejer er ph.d. og chefkonsulent ved Center for Gymnasie- og Erhvervsuddannelsesforskning på SDU. Hans forskning har blandt andet fokus på elevers skriveudvikling i gymnasiet og overgangen til universitetet.

1.

Gør skriverummet til et læringsrum, ikke et prøverum

Der vil stadig være situationer, hvor eleverne skal skrive på skolen uden hjælp, fordi læreren har brug for et sikkert bedømmelsesgrundlag. Men al skrivning på skolen behøver ikke have den funktion. Faldgruben i den nye strakspakke er at tolke "kontrollerede forhold" som en besked om at indrette undervisningen som en række små eksamener, påpeger forskerne.

"Jeg tror altså ikke, at endnu et prøverum vil gøre noget godt for elevernes nysgerrighed og lyst til fordybelse," siger Søren Nygaard Drejer.

I stedet peger forskerne på vigtigheden af at holde fokus på selve skriveprocessen som et didaktisk rum. Når eleverne skriver, stopper op, får feedback og arbejder videre med teksten, bliver processen en del af undervisningen. Læreren kan vejlede, mens teksten stadig er under udvikling, og lærer og elev kan sammen få øje på og udvikle både skrivevalg og faglige kriterier.

Det bliver samtidig vigtigt rent praktisk at skabe et rum, hvor eleverne faktisk kan skrive. Søren Nygaard Drejer peger på, at nogle elever vil opleve klasseværelset som et mere uroligt skriverum end hjemmet. Skolen skal derfor også arbejde med at opbygge en kultur omkring koncentreret skrivning i selve undervisningstiden.

Bliv klogere: Sådan kan fælles kriterier gøre det tydeligere for eleverne, hvad en god tekst skal kunne.

Gymnasieforskning #12: *Elever og lærere udvikler kriterier i fællesskab*

2.

Træn konkrete skrivehandlinger og byg progression

Når eleverne skriver i et undervisningsmodul, behøver målet ikke være en færdig aflevering. Forskerne peger tværtimod på, at den nye organisering kan tvinge læreren til at blive mere præcis: Hvad er det helt konkret, eleverne skal lære gennem skrivningen i netop denne time?

"Vi bliver tvunget til at være meget tydelige omkring: Hvad er det, vi gerne vil træne? Hvad er det for en skrivehandling?" siger Søren Nygaard Drejer.

Det kan for eksempel være at skrive indledningen til en bestemt opgavetype eller arbejde med en bestemt faglig måde at argumentere på. Målet er ikke nødvendigvis et færdigt produkt, men at træne et afgrænset element af fagets skrivning.

Skrivningen kan også være undersøgende, uden at det skal munde ud i et egentligt produkt. Eleverne kan skrive for at finde ud af, hvad de ved, reflektere, blive fortrolige med faglige begreber og afprøve faglige måder at argumentere på.

De enkelte aktiviteter skal samtidig hænge sammen. Anne Bang-Larsen foreslår, at lærerne tænker skriveprocesserne ind i et årshjul og eksempelvis bruger faggruppen til at klarlægge, hvilke centrale skrivehandlinger der findes i faget, og hvornår eleverne skal træne dem.

"Det kan være et ganske udmærket fokuspunkt at tage op på faggruppemøder og prøve at sige: Hvad er de centrale skrivehandlinger i vores fag, som vi skal have trænet?" siger hun.

Bliv klogere: Sådan kan du skabe en tydeligere rød tråd i elevernes skriftlige udvikling.

Gymnasieforskning #17: *Den røde tråd bliver væk*

3.

Giv feedback, mens eleven stadig skriver

Et centralt princip i skriveforskningen er at give feedback, mens teksten stadig er under udvikling. Det fremhæver Søren Nygaard Drejer som en af de helt oplagte muligheder, når eleverne skriver på skolen.

“Feedback, imens eleverne skriver tæt på deres tekst, er meget mere effektivt end feedback givet 14 dage efter, de har skrevet. Det viser rigtig meget skriveforskning” siger han.

Pointen er, at eleven skal kunne omsætte feedbacken direkte i arbejdet med teksten.

Anne Bang-Larsen peger her på de norske skriveforskere Trygve Kvithylid og Arne Johannes Aasen og deres arbejde med kriterier for god feedback. Hun fremhæver også Olga Dysthes teksttrekant som et redskab til at overveje, hvilket niveau i teksten læreren giver feedback på.

Er eleven stadig på det overordnede niveau, hvor genre, indhold og formål er i spil? Handler det om, hvordan teksten hænger sammen? Eller er teksten nået til en slutfase, hvor ordvalg og tegnsætning er relevant? Pointen er, at feedbacken skal passe til det sted i skriveprocessen, hvor eleven befinder sig.

Den nye AI-virkelighed åbner samtidig for at diskutere, hvilken feedback der behøver at komme fra læreren. Anne Bang-Larsen er med til at evaluere ministerielle forsøg med AI i undervisningen, og her ser forskerne eksempler på elever, der bruger AI som feedbackgiver.

“Når elever arbejder med AI i undervisningen sammen med lærerne, får de styrket deres sans for kritisk at vurdere, hvordan den feedback er, og hvordan man prompter efter en god feedback,” siger hun.

Det kan ifølge Anne Bang-Larsen give læreren mulighed for at koncentrere sin feedback dér, hvor lærerens faglige blik gør den største forskel.

Bliv klogere: Få konkrete greb til tekstnær og differentieret feedback, som eleverne kan bruge videre i deres skrivning.

Gymnasieforskning #28: *Feedback som redskab til at differentiere*

Gymnasieforskning #26: *Kig på skærmen sammen*

4.

Lad eleverne lære gennem peer feedback

Peer feedback har flere fordele, påpeger Søren Nygaard Drejer. En er, at læreren umuligt kan læse og kommentere al den tekst, 30 elever producerer i et modul. Men vigtigere er det, at peer feedback også er en læreproces for den elev, der giver feedbacken.

“Man lærer jo, hvad der er vigtigt i den her tekst eller den her skrivehandling, når man skal give feedback. Så det er ikke kun dem, der får feedback, som lærer noget. Det er i mindst lige så høj grad dem, der skal give feedbacken,” siger han.

Det kræver imidlertid stilladsering. Anne Bang-Larsen peger på Anke Piekuts arbejde med, at lærer og elever udvikler kriterier i fællesskab. Søren Nygaard Drejer foreslår tilsvarende at arbejde med fælles fokuspunkter eller rubrics, som eleverne kan bruge, når de giver hinanden respons. Og responsen skal være konkret, understreger forskerne.

“Det skal være tekstnært, fordi det er det, den, der får feedbacken, kan bruge til at gøre sin tekst bedre. Jo mere konkret den er, desto nemmere er det at omsætte den,” siger Søren Nygaard Drejer.

At give god feedback er altså ikke noget, eleverne automatisk kan. Det er en kompetence, der skal trænes.

Bliv klogere: Sådan stilladserer du peer feedback, så eleverne ikke bare kommenterer hinandens tekster, men selv bliver bedre skrivere.

Gymnasieforskning #27: *Peer feedback kan være en vej til at højne elevernes læring*

Gymnasieforskning #9: *Når man skruer ned for de røde streger og op for elevstemmerne*

FORSKER OG ROLLEMODEL:

BOOK EN PH.D.-STUDERENDE

Vil du inspirere dine elever med forskning og fremtidsmuligheder? Og vil du vise dem, hvordan det, de lærer, kan løse udfordringer fra virkeligheden?

Book et gratis besøg af en ph.d.-studerende fra DTU, og få aktuel forskning leveret direkte til klasselokalet.

Den ph.d.-studerende fortæller om sin vej fra teenagetid til forskningsliv, deler karrierelæring og inspirerer eleverne med levende forskning fra sit felt.

Vores passionerede ph.d.-studerendetilbyder en lang række oplæg, der passer til fagene biologi, bioteknologi, fysik, geovidenskab, kemi, matematik, naturgeografi, samfundsfag og teknologi.

Læs mere og book på:

dtu.dk/phd-besoeg

Pædagogisk møfferi

Alt det bøvlede og bumlede relationsarbejde, omsadlingerne og feberredningerne er måske noget af det vigtigste arbejde, du udfører som lærer. Alt det man kunne kalde pædagogisk møfferi. Vi går tæt på begrebet med professor **Noemi Katznelson.**

Af **Signe Tonsberg**

Du har egentlig lavet grupper til kemiforsøget hjemmefra, men da du træder ind i klassen, ser du, at Freja og Albert er helt døde i blikkene, så du bytter rundt på grupperne. Der er for få i 1.C, der har læst Thomas Korsgaard-novellen, til at dine spørgsmål giver mening. Du sadler om, så flere kan være med i dansklektionen.

Du har egentlig taget tasken på skulderen og skal hurtigt videre til teammøde, men så kommer Thor hen til dig med et spørgsmål, for han er lige ved at knække koden til jeres emne. Du sætter tasken fra dig igen og lytter.

Hvad er det egentlig, du som lærer næsten automatisk gør i de situationer? Du bruger din erfaring, din menneskeforståelse og dine pædagogiske og didaktiske kompetencer til at møffe situationerne på plads. Du laver faktisk *pædagogisk møfferi* af fornemteste skuffe.

"Pædagogisk møfferi er alle de talrige hverdagsnære pædagogiske handlinger, greb og justeringer, som man næsten umærkeligt laver, fordi tingene aldrig helt går, som man troede eller havde planlagt," forklarer professor Noemi Katznelson, der selv er glad for møfferi-begrebet.

"Møfferi er bare et godt ord. Man kan næsten høre på selve ordet, at her er der noget skubben frem og tilbage og noget, som ikke lige er i vinkel i første hug," siger Noemi Katznelson, der er leder af Center for Ungdomsforskning på Aalborg Universitet, hvor hun og kollegerne nu har taget begrebet til sig og blandt andet bruger det flittigt i den seneste udgivelse 'Trivselsarbejde mellem skole og ungdomsliv'.

Gabet mellem planen og virkeligheden

Netop dén udgivelse står på skuldrene af et stort forsknings- og udviklingsprojekt, som Center for Ungdomsforskning har lavet sammen med 70 lærere på 14 ungdoms-

uddannelsessteder over hele landet. Det var her, det pædagogiske møfferi virkelig åbenbarede sig – så meget, at forskerne nu bruger ordet i deres bog. For uanset om der var tale om særlige indsatser for at skabe stærke fællesskaber, forsøg med at få gruppearbejdet til at fungere bedre eller at styrke motivationen og engagementet i undervisningen, så oplevede lærerne på både htx, hhx, eud, stx og hf, at noget kom på tværs:

"I det pædagogiske forsøgs- og udviklingsarbejde var det tydeligt, at vi blev ved med at støde på det her møfferi. Situationer, hvor tingene ikke går helt op eller ikke går helt, som man troede. Vi kunne se det på alle de skoler, vi fulgte. Hver gang man planlagde et eller andet pædagogisk – om det var en undervisningsgang, et gruppearbejde eller en brætspilscafé – så var man næsten hundrede procent sikker på, at det aldrig fungerede, som man havde planlagt, at det skulle. Der skete altid lige lidt noget andet, så man måtte fikle tingene på plads på en lidt

anden måde, end man havde tænkt," siger Noemi Katznelson.

Tryk oppefra, nedefra, indefra og udefra

Noemi Katznelson forklarer, at det nogle gange kan føles, som om hverdagens små friktioner springer op og bider os som irriterende insekter. Den tyske sociolog Hartmut Rosa taler om *aggressionspunkter*. Det er alt det, der dukker op i vores liv, som vi skal løse, beherske, kontrollere, forbedre, udnytte eller få til at fungere efter vores intentioner. Aggressionspunkter opstår, når vi møder verden som noget, der skal kontrolleres eller overvindes, frem for som noget, vi kan indgå i en levende relation med.

Men sådan må vi ikke se møfferiet. Tværtimod. Det pædagogiske møfferi er et iboende vilkår og en særdeles vigtig del af det pædagogiske arbejde. Møfferiet er hverken en fejl, noget der skal overstås eller noget, der står i vejen for det egentlige arbejde. Det er en del af kernen i lærergerningen. For at undervise er aldrig en praksis, hvor du snorlige kan planlægge, hvad der skal ske.

Det blev meget tydeligt, da Noemi Katznelson og hendes kolleger sammenstillede lærernes beskrivelser af, hvad de gerne ville, med det der rent faktisk skete i arbejdet med eleverne, skolens fællesskaber og undervisningen.

"Det blev åbenlyst, at der foregår alt muligt i en skolehverdag og i en undervisning, som hele tiden skal skubbes og fifles på plads. Lærerne er hele tiden i gang med det pædagogiske møfferi. Og så begyndte vi at bruge begrebet," siger Noemi Katznelson.

Hun fortæller, at pædagogisk møfferi selvfølgelig ofte opstår i samspillet med eleverne, men også på grund af alt det, som banker på gymnasiets dør udefra.

"Virkeligheden sparker altid lidt igen. Så gør eleverne ikke helt, som man troede, så sætter ledelsen et nyt initiativ i gang, der kommer en ny reform fra ministeriet, eller alle får pludselig adgang til en ny teknologi som AI, der vender tingene på hovedet," forklarer hun.

Glem Døde Poeters Klub

Som lærer kan man godt drømme om, at alle elever var som de videbegær-

lige ungersvende i Døde Poeters Klub. Engagementslængsel, kalder Noemi Katznelson fænomenet.

"Mange lærere drømmer om at træde ind i en klasse og møde en masse nysgerrige elever, som synes, at deres fag er megaspændende og relevant. Men det er jo ikke altid sådan, det folder sig ud. På den måde kan pædagogisk arbejde nogle gange opleves som noget, der står i vejen for, at vi kan komme hen og få løst denne her engagementslængsel og komme frem til de der elever, som sidder med deres åbne nysgerrige blikke og suger til sig," forklarer Noemi Katznelson.

"Men midt i det risikerer lærerne at ryge med i en idealisering af, hvordan det skal føles at være på arbejde. Og dér kunne det

Omfavn dit møfferi

- Pædagogisk møfferi er alle de hverdagsnære pædagogiske handlinger, greb og justeringer, som man næsten umærkeligt laver, fordi tingene aldrig helt går, som man troede eller havde planlagt.
- Møfferiet er ikke noget, der skal overstås eller noget, der står i vejen for det egentlige arbejde. Det er en del af kernen i lærergerningen.
- Vi har brug for at omfavne det pædagogiske møfferi i en tid, hvor der er fokus på at præstere og levere det perfekte.

være dejligt, hvis vi kunne se det smukke i møfferiet."

Så hvad er det smukke?

"Det handler om at erkende, at der er rigtig meget i lærergerningen, som er levet liv, og som er noget uforudsigeligt møfferi, fordi lærergerningen jo handler om at forme andre mennesker. Og fordi den er under påvirkning af en verden, der forandrer sig hele tiden, så har vi med nogle meget bevægelige størrelser at gøre," siger Noemi Katznelson og peger på, at vi måske skal øve os i at blive i besværet, som den amerikanske forsker Donna Haraway taler om.

For det kan da godt være, at forløbet om Herman Bang, Vietnamkrigen eller nærastronomi ikke blev afviklet og foldet ud til et pædagogisk 12-tal. Men hvem er

egentlig nogensinde kommet perfekt i mål med et undervisningsforløb, spørger Noemi Katznelson.

Og måske var det godt nok møffet på plads alligevel.

"For måske fik man undervejs øje på nogle udfordringer, man er nødt til at tage hånd om. Eller måske skubbete det forløb til noget vigtigt og bidrager til, at eleverne kommer et nyt sted hen."

Kernen i det pædagogiske arbejde

Så måske er kernen i det pædagogiske arbejde netop hverdagens små møder og mikrojusteringer og ikke de store idealer og visioner. Noemi Katznelson vil i hvert fald gerne invitere os til at se værdien i hverdagens uendeligt mange møffede mikrohandling.

"Når vi taler om pædagogisk møfferi på denne her måde, er det også et forsøg på at sige, at de store svar måske ikke ligger ude i horisonten i nogle store idealer og forkromede pædagogiske tiltag. Måske findes svarene i det, vi gør lige her og nu, og i den måde, du går ind og møder din klasse på om lidt," siger hun.

For vi har brug for en modvægt til gerne at ville løse det hele til ug.

"I det pædagogiske arbejde med mennesker kan vi godt blive ramt af en længsel efter at finde dét, der kan løse det hele. Vi vil gerne fikse trivslen, fikse fagligheden, fikse tingene," siger Noemi Katznelson.

Der kan komme en idealisering af, hvordan det skal føles at være i verden, og hvad det vil sige at trives. Men det er ikke realistisk, og derfor har vi brug for en modvægt.

"Der ligger også en insisteren på, at når vi arbejder med mennesker i en uddannelses- og skolekontekst, så vil det – uanset hvor meget vi optimerer – til enhver tid indebære pædagogisk møfferi."

Ingen skal møffe alene

På de skoler, som forskerne har fulgt, har de nogle steder set pædagogisk møfferi som noget, den enkelte lærer bakser med alene. Andre steder arbejder man med det kollektivt. For forskerne er det tydeligt, at det bliver meget slidsomt for underviserne, hvis de står alene med det.

"Hvis du står alene med det pædagogiske møfferi inde i 2.U, så er det som at stå >

”Når tiden og omverdenen trækker i retning af individualisering, må skoleverdenen svare igen med den gode anderledeshed i form af at styrke det kollektive.”

Noemi Katznelson

alene på en isflage. Det kan godt blive tungt, og det slider, når du står alene med situationen og håndteringen af, hvad du gør, når eleverne for eksempel ikke vil i gruppe med hinanden, når få dukker op eller deltager i en aktivitet og så videre,” forklarer Noemi Katznelson.

Lærerne reagerer forskelligt, når møfferiet bliver slidsomt. Nogle læner sig meget ind i de enkelte elever og vender frustrationer og bekymringer indad.

”Vi har eksempler på lærere, som vågner med et sæt klokken fire om morgenen og tænker ’åh fik jeg taget hånd om den situation med Magnus?’ eller ’Gud, har Isabella ikke været fraværende rigtig længe?’” forklarer hun.

Andre lærere reagerer omvendt og resignerer.

”Der er lærere, som synes, at det er for uoverskueligt med alt det relationsarbejde og alt det, de skal gøre for at få det til at fungere. De tænker måske mere: ’Eleverne er voksne mennesker, så nu går jeg ind og lægger min undervisning, og så må de elever, der er klar, følge med, og resten må jo finde ud af det.’”

Uanset hvad er det ikke optimalt at være alene med møfferi-opgaven.

”Det bliver meget slidsomt, når lærerne står i det alene. Man risikerer, at de trækker sig fra det – udmattede og udbrændte,” forklarer Noemi Katznelson.

Individualisering med individualisering på

Og det er centralt. For der er så tilpas mange udfordringer ved at drive skole i dag, at vi er nødt til at gøre op med dele af den individualisering, som ligger i lærergerningen, mener Noemi Katznelson.

”Skole og uddannelse har gennem de seneste årtier været igennem et enormt

individualiseringsstryk,” forklarer Noemi Katznelson.

Hun peger på, at et stigende antal elever har særlige problemstillinger, som skal behandles individuelt – også det øger behovet for møfferi. Mængden af ting i uddannelsessystemet, som skal håndteres individuelt, er steget, samtidig med at vi har et enormt præstationsfokus på den enkelte.

”Så hvis du som underviser også skal gribe det her helt alene på en isflage, så får du individualisering med individualisering på,” siger Noemi Katznelson.

Og det går ikke. Men løsningen er klar:

”Når tiden og omverdenen trækker i retning af individualisering, må skoleverdenen svare igen med den gode anderledeshed i form af at styrke det kollektive,” siger Noemi Katznelson.

”Vi er som uddannelsessystem udsædelt mellem et ideal om på den ene side gerne at ville møde og tilpasse os den enkelte og på den anden side en hverdag, der er meget langt fra det ideal. Hele tanken om, at trivsel ideelt set skal håndteres individuelt, er forfæjlet. Der er snarere behov for at styrke det fælles og kollektive for derigennem også at kunne skabe bedre betingelser for den enkelte,” siger hun.

En fælles kultur for at møffe

Noemi Katznelson ser da også mange eksempler på pædagogisk møfferi som noget kollektivt, som lærerne og skolen deler med hinanden og er fælles om. Her har skolens ledelse en rolle med at forme intention og retning for skolen og sætte rammerne for skolekulturen.

”På den måde bliver det en del af et større kredsløb. Så er den ene lærers pædagogiske møfferi forbundet med andre læreres pædagogiske møfferi og til skolens og ledelsens rammesætning af det.”

Der skal laves nogle strukturer, som gør, at når Pernille står inde i matematik i 2.U og møffer med noget, så skal det forbinde sig til det, som venter Claus, der kommer ind i klassen lige om lidt og underviser i samfundsfag.

”Det kan man fx gøre ved at sørge for, at viden bliver delt og flyder mellem lærerne, så de kan reflektere sammen. Og det er ledelsens rolle at få sat de rammer, som muliggør, at møfferiet ikke kun lander hos den enkelte,” understreger Noemi Katznelson.

Lad os hylde møfferiet

Møfferi-begrebet må gerne komme bredt ud og leve i undervisningssektoren, mener Noemi Katznelson. For vi har brug for at omfavne det pædagogiske møfferi – især i en tid, hvor der er så meget fokus på at præstere og levere det perfekte, pointerer hun.

”Vi skal passe på med at få skruet idealerne op, så de lander et sted, hvor virkeligheden hele tiden skuffer. For så kommer vi til at blive skuffede konstant over, at tingene ikke lige gik, som de skulle,” forklarer hun.

Måske kan bevidstheden om, at meget undervisning og trivselsarbejde er noget pædagogisk møfferi, også få underviserne til at sænke skuldrene.

”Når vi bruger begrebet, er det også et forsøg på at sige: Hey, i en pædagogisk praksis går det aldrig helt, som man troede. Møfferiet er et iboende vilkår i det pædagogiske arbejde, ikke bare noget, som står i vejen for, hvordan det burde være,” forklarer hun. ●

Læs mere om trivselsarbejdets møfferi i publikationen: 'Trivselsarbejde mellem skole og ungdomsliv: At forstå og arbejde med trivsel som en del af skolens praksis', Center for Ungdomsforskning 2025. Forskerne bag er Maria Bruselius-Jensen, Ida Andrea Nilsson, Lika da Cruz, Søren Christian Krogh og Noemi Katznelson.

Noemi Katznelson er professor, forskningsleder og centerleder på Center for Ungdomsforskning på Aalborg Universitet. Hun forsker i ungdomsliv og trivsel med særligt fokus på unge i uddannelsessystemet.

Få alle 38 kanonværker i en samlet boks

Bokssættet *Det til dansk – Kanonværker* samler seriens 38 titler med kanonforfatterne og de to tilhørende genrer i en indbydende samlet udgave.

Læs mere og bestil bokssættet her:
prx.dk/boks-kanonvaerker.dk

Pris: 6499,- ekskl. moms

AI, evaluering og vurdering – hvad gør vi?

På Gymnasiekonferencen 2026 sætter vi fokus på evaluering i en AI-virkelighed.

Sammen med førende forskere, lærere og ledere undersøger vi, hvordan vi fremadrettet skaber nye vurderings- og evalueringsformer, hvor elevens læring og kompetencer er i centrum.

Mød blandt andre forskerne Thore Husfeldt, Ane Qvortrup og Marie Larsen Ryberg.

På konferencen får du:

- den nyeste forskningsviden om AI i undervisningen
- stærke praksiserfaringer fra udviklingsprojekter med AI
- præsentation af konkrete bud på evaluering og vurdering i en AI-tid
- erfaringsudveksling og networking med dygtige kolleger
- afprøvede ideer til egen undervisning.

